

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ IR HUMANITARINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS GEOGRAFIJOS IR REGIONISTIKOS STUDIJŲ CENTRAS

Eglė Persijanova

**LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ SOCIALINIO EKONOMINIO
PATRAUKLUMO ĮVERTINIMAS**

Magistro mokslinis darbas

Darbo mokslinis vadovas
Doc. dr. Daiva Verkulevičiūtė–Kriukienė

Klaipėda, 2020

Socialinės geografijos ir regionistikos studijų centras

MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO LYDRAŠTIS

Pildo magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius

.....
(magistro baigiamojo mokslinio darbo autoriaus vardas, pavardė)

.....
(magistro baigiamojo mokslinio darbo pavadinimas lietuvių kalba)

Patvirtinu, kad magistro baigiamasis mokslinis darbas parašytas savarankiškai, nepažeidžiant kitiems asmenims priklausančių autorių teisių, visas magistro baigiamasis mokslinis darbas ar jo dalis nebuvo panaudoti Klaipėdos universitete ir/ar kitose aukštosiose mokyklose.

.....
(magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius ir parašas)

Sutinku, kad magistro baigiamasis mokslinis darbas būtų naudojamas neatlygintinai 5 m. Klaipėdos universiteto studijų procese.

.....
(magistro baigiamojo mokslinio darbo autorius ir parašas)

Pildo magistro baigiamojo mokslinio darbo vadovas

Magistro baigiamąjį mokslinį darbą ginti

.....
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(magistro baigiamojo mokslinio vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Pildo centro administratorius

Magistro baigiamasis mokslinis darbas įregistruotas katedroje

.....
(data)

.....
(vardas, pavardė ir parašas)

Pildo katedros Geografijos programų vadovas

Magistro baigiamąjį mokslinį darbą ginti

.....
(įrašyti – leidžiu arba neleidžiu)

.....
(data)

.....
(programų vadovo vardas, pavardė ir parašas)

Recenzentu(-ais) skiriu

.....
(įrašyti recenzento(ų) vardą, pavardę)

.....
(data)

**LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ SOCIALINIO EKONOMINIO
PATRAUKLUMO ĮVERTINIMAS**

TURINYS

ĮVADAS.....	4
1. ANKSTESNIŲ TYRIMŲ ANALIZĖ, TYRIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI.....	6
1.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai.....	6
1.2. Darbo metodai	7
1.3. Ankstesnių tyrimų vietovės patrauklumo kontekste analizė	11
1.3.1. Lietuvos savivaldybių kaip gyvenamosios vietos patrauklumas.....	12
1.3.2. Turistams patraukliausios Lietuvos savivaldybės	19
1.3.3. Savivaldybių patrauklumas investuotojams	22
2. LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ PATRAUKLUMO ANALIZĖ.....	26
2.1. Savivaldybių patrauklumas gyventojams	26
2.2. Savivaldybių patrauklumas turistams	31
2.3. Savivaldybių patrauklumas investuotojams	35
2.4. Savivaldybių patrauklumą lemiantys ekonominiai, socialiniai veiksniai	39
3. SAVIVALDYBIŲ TIPOLOGIJA PAGAL JŲ PATRAUKLUMĄ	42
4. IŽVALGOS IR REKOMENDACIJOS	44
IŠVADOS	46
LITERATŪRA	47
ANOTACIJA	55
SUMMARY	56
PRIEDAI	60

IVADAS

Lietuvoje vykdomą regioninę politiką, jos įgyvendinimo bei raidos kryptis stipriai lemia Europos Sąjungos sprendimai, tikslai bei bendri valstybių narių siekiai. Nacionalinė regioninė politika formuojama atsižvelgiant į ES išskirtus prioritetus, pirmiausia mažinant socialinius ir ekonominius skirtumus tarp atskirų regionų. Dar prieš Lietuvai tampa ES nare, ekonominė bei socialinė sanglaudos politika jau atsargiai imta įgyvendinti ES finansiniais mechanizmais (pvz., PHARE). Po 2004 metų finansinių priemonių atsirado nepalyginamai daugiau ir šiuo metu Lietuvos teritorijos tolygios ir tvarios plėtros padeda siekti Europos regioninės plėtros, Europos socialinis, Sanglaudos fondai, taip pat finansiniai fondai, skirti žemės ūkio, kaimo plėtros, žuvininkystės sektoriams. Lietuva visa ar atskiri jos regionai gali dalyvauti ir dalyvauja programose (pvz.: Baltijos jūros regiono, Pietų Baltijos, LT-LV, LT-PO, LT-PO-RU ir pan. programos), kurios įvairiuose lygmenyse siekia panašių tikslų – mažinti ekonominio ir socialinio vystymosi skirtumus tarp atskirų regionų, didinti konkurencingumą bei patrauklumą. Tolygiu valstybių vystymusi suinteresuotos ne tik Europos Sąjunga ir jos šalys narės, tačiau ir kaimyninės valstybės, tokios kaip Norvegija, Islandija, Lichtenšteinas, per EEE ir Norvegijos finansines programas siekdamos tų pačių socialinių ir ekonominių tikslų.

Temos aktualumas ir naujumas. Nepaisant gausybės minėtų finansinių priemonių, kuriomis gali ir naudojasi Lietuva, vykdomos nacionalinės regioninės politikos, šalyje vis dar egzistuoja skirtumai tarp atskirų regionų, savivaldybių, neretai jie labai ryškūs. Netolygi savivaldybių plėtra lemia nevienodą gyventojų srautų pasiskirstymą šalyje. Tradiciškai vyrauja požiūris, jog labiausiai patrauklios gyventi yra didžiųjų miestų savivaldybės, kurios čia sukuriama gyvenimo kokybe traukia ne tik gyventojus, bet ir turistus, investuotojus. Tuo tarpu tolstant į periferinius, ypač šalies paribio regionai gyventojams yra mažiau patrauklūs.

Panašias tendencijas atskleidžia, o sykiu ir formuoja visuomenės išankstinę nuomonę, pastaruoju metu itin populiarūs, viešai pristatomi reitingavimo mechanizmai/tyrimai, pavyzdžiui, Lietuvos laisvosios rinkos instituto vykdomas Lietuvos savivaldybių indeksavimas, Vilniaus politikos analizės instituto skaičiuojamas savivaldybių gerovės indeksas. Tokie tyrimai glaudžiai susiję su savivaldybių įvaizdžio formavimu, o pastarasis neatsiejamas nuo patrauklumo aspekto. Savivaldybė, turinti gerą įvaizdį, įgauna konkurencinį pranašumą, sukuria palankią atmosferą plėtojimuisi, unikalių produktų ir paslaugų realizavimui. Toks įvaizdis tampa pranašumu, kai vartotojas renkasi atitinkamą vietovę poilsiui, gyvenimui ar darbui. Jo pasirinkimą neretai nulemia nuomonė visuomenėje, įvairūs pranešimai spaudoje, socialinės infrastruktūros išvystymo lygis ir kiti veiksniai, leidžiantys išskirti vietovę iš kitų (Atkočiūnienė, Bocolo, 2011). Visgi tinkamo savivaldybės įvaizdžio formavimas yra sudėtingas procesas, kadangi jį gali sudaryti aibė

subjektyvių ir sunkiai išmatuojamų veiksmų. Todėl nešališkam savivaldybių vertinimui dažniausiai pasirenkami *socialiniai, ekonominiai veiksniai*. Daugelio užsienio ir lietuvių autorių pripažįstama, jog būtent jie dažniausiai inspiruoja tikslines grupes pasirinkti vieną ar kitą vietovę.

Regionų patrauklumas, kaip reiškinys, analizuojamas visame pasaulyje, todėl mokslinių darbų galima rasti įvairiomis kryptimis: tiek konkrečių šalių (JAV, Kanada, Latvija, Rumunija, Moldavija ir kt.) regionų, miestų ar administracinių vienetų patrauklumo analizės įvairioms interesantų grupėms, tiek veiksmų, lemiančių tą patrauklumą, tyrimai. Panašius tyrimus Lietuvos regionų, apskričių ar savivaldybių patrauklumo kontekste įvairiais aspektais ir apimtimis vykdo ir Lietuvos mokslininkai. Nepaisant to, *pasigendama kompleksišku, konsoliduotu* mokslinių tyrimų, kurie objektyviai atskleistų patraukliausias Lietuvos savivaldybes gyventojams, turistams bei investuotojams, įvertintų skirtingų interesų grupių pasirinkimų tarpusavio ryšį. Trūksta ir kritinio vertinimo, ar apskritai įmanoma, kad savivaldybės ilgalaikėje perspektyvoje taptų vienodai patrauklios visoms suinteresuotosioms grupėms (ar bent vienai iš jų), net jei Lietuva ir nėra didelė šalis. Galbūt tokių tikslų nuolatinis kėlimas yra tik laiko ir lėšų švaistymas?

Šis darbas tikslingai orientuotas atskleisti, kokios Lietuvos savivaldybės yra patraukliausios gyventojams, turistams ir investuotojams. Ar savivaldybės panašiai patrauklios visoms trims interesų grupėms? Koks ryšys egzistuoja tarp pagrindinių ekonominių, socialinių rodiklių (užimtumo, nedarbo lygio, pajamų, socialinių pašalpų gavėjų, veikiančių ūkio subjektų skaičiaus), turistų bei investicijų srautų pasiskirstymo ir gyventojų pasirinkimo gyventi vienoje ar kitoje Lietuvos savivaldybėje? Kokie skirtumai egzistuoja tarp patraukliausių ir mažai patrauklių savivaldybių, ar jie gali būti panaikinti? Atsakymai į šiuos klausimus turėtų būti aktualūs ne tik moksliniu aspektu, tačiau ir formuojant atskirų savivaldybių ilgalaikes strategines programas. Tyrimo rezultatai galėtų būti reikšmingi net rengiant nacionalinę regioninę politiką ateityje, ypač mažinant skirtumus tarp atskirų Lietuvos savivaldybių.

Mokslinio darbo struktūra. Šį mokslinį darbą galima skirti į dvi pagrindines dalis: pirmojoje darbo dalyje atliekama literatūros analizė, ankstesnių tyrimų apžvalga. Įvertinami jau atliktų tyrimų rezultatai, išryškėjusios tendencijos, lyginamos autorių įžvalgos. Antroji dalis skiriama empirinio tyrimo rezultatams: grupuojamos Lietuvos savivaldybės pagal jų patrauklumą tikslinėms grupėms; įvertinami savivaldybių patrauklumo lygių ir jose vyraujančių pagrindinių socialinių ir ekonominių rodiklių ryšiai; sudaroma bendra savivaldybių klasifikacija pagal šių patrauklumą visoms tikslinėms grupėms; teikiamos įžvalgos ir rekomendacijos. Empirinio tyrimo metodika pasirinkta įvertinus kitų autorių patirtį.

Nuoširdi padėka už dalyvavimą ekspertų apklausoje reiškama profesorei dr. Dovilei Krupickaitei, lektorei dr. Gintarei Pociūtei-Sereikienei ir docentui dr. Eduardui Spiriajevui.

1. ANKSTESNIŲ TYRIMŲ ANALIZĖ, TYRIMO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

1.1. Tyrimo tikslas ir uždaviniai

Europos migracijos tinklas (2019) Lietuvą drąsiai įvardija kaip emigracijos valstybę. Šalies emigracijos rodikliai tūkstančiui gyventojų yra vieni didžiausių Europos Sąjungoje. Per nepriklausomybės metus iš šalies išvyko apie 707 tūkst. asmenų arba daugiau nei penktadalis Lietuvos gyventojų. Dažniausiai sprendimą išvykti paskatina šalyje vyraujančios nepalankios ekonominės, socialinės sąlygos, pasireiškiančios per mažas pajamas, užimtumo stoką, didelį nedarbo lygį ir kitas problemas. Dėl panašių veiksnių, ieškant geresnės gyvenimui aplinkos, gyventojų migracija vyksta ir šalies viduje tarp Lietuvos savivaldybių. Dėl šio proceso mažiau patrauklios savivaldybės netenka dalies gyventojų, kurie pasirenka kitas, ekonominiu ir socialiniu požiūriu patrauklesnes, savivaldybes.

Nevienodai patrauklios Lietuvos savivaldybės ir turistams, investuotojams. Pastarųjų pasirinkimui didelę įtaką turi vėlgi socialiniai, ekonominiai, neretai geografiniai veiksniai. Paradoksalu, tačiau būtent toks savivaldybių vertinimas, skirtingas jų patrauklumas gyventojams, turistams, investuotojams, galimai ir lemia netolygų šalies ekonominės ir socialinės aplinkos vystymąsi, sukuria prielaidas atskirčiai tarp atskirų savivaldybių ar net šalies regionų.

Darbo objektas – Lietuvos savivaldybės.

Darbo tikslas – klasifikuoti Lietuvos savivaldybes pagal jų patrauklumą interesų grupėms, įvertinant tai lemiančius socialinius ir ekonominius veiksnius.

Darbo uždaviniai:

1. Sugrupuoti Lietuvos savivaldybes pagal jų patrauklumą gyventojams, turistams bei investuotojams.
2. Atskleisti ekonominius bei socialinius veiksnius, dažniausiai lemiančius gyventojų, turistų ir investuotojų sprendimus, pasirenkant savivaldybes; tirti jų tarpusavio ryšius.
3. Atlikti Lietuvos savivaldybių tipologiją į grupes pagal susistemintus patrauklumo bruožus.
4. Pateikti rekomendacijas ir/ar veiklos kryptis Lietuvos savivaldybių patrauklumui skatinti.

Tikslo bei uždavinių įgyvendinimui pasitelkiami moksliniai metodai, leidžiantys kryptingai vystyti darbo temą, gauti reikšmingus tyrimo rezultatus bei aiškiai juos perteikti. Tyrimo metodika pasirinkta įvertinus kitų autorių patirtį bei Lietuvos statistikos departamento vykdomas statistinių duomenų analizes.

1.2. Darbo metodai

Šis darbas turi teorinę ir empirinę dalis. Teorinėje – atliekamas Lietuvių bei užsienio autorių *ankstesnių tyrimų aptarimas, palyginamoji analizė, grupavimas*. Norima išsiaiškinti ne tik Lietuvos savivaldybių patrauklumo aspektus, gautus tyrimų rezultatus, tačiau išsiaiškinti ir kitose šalyse vyraujančias vietovių patrauklumo tendencijas, tai lemiančius veiksnius. Empirinėje dalyje daugiausia dirbama su viešai skelbiamais Lietuvos statistikos departamento duomenimis.

Statistinių duomenų parinkimas tikslingai paremtas kitų autorių patirtimi, jų tyrimų rezultatais.

- gyventojų kaitos nustatymui naudojami tarptautinės ir vidaus migracijos rodikliai (atvykę/imigravę, išvykę/emigravę, migracijos neto);
- turistų srautų įvertinimui – atvykstančių turistų rodikliai (vietinių turistų, užsienio turistų skaičius);
- investicijų pasiskirstymui savivaldybėse – investicijų kiekių rodikliai (tiesioginių užsienio investicijos vienam gyventojui, materialinės investicijos vienam gyventojui);
- rodiklių standartizavimui pasitelkiami demografiniai rodikliai (gyventojų skaičius, gyventojų sudėtis pagal amžių), savivaldybių teritorijos plotas;
- konkretūs socialiniai ir ekonominiai rodikliai (užimtumo lygis, nedarbo lygis, vidutinis neto darbo užmokestis, socialinės pašalpos gavėjų skaičius, ūkio subjektų skaičius) naudojami nustatyti interesų grupių srautų pasiskirstymo ir savivaldybėje esančios socialinės-ekonominės situacijos ryšiai.

Statistinių duomenų imtis. Tyrimui naudojami 2005-2018 statistiniai duomenys. Tokia apimtis pasirinkta tikslingai, norint gauti kuo objektyvesnius rezultatus: vengiama laikotarpio iki Lietuvos narystės Europos Sąjungoje, dėl skirtingų ekonominių, socialinių sąlygų, judėjimo iš/į užsienio šalis galimybių. Taip pat laikomasi prielaidos, kad kuo daugiau metų analizuojama, tuo mažesnė tikimybė, jog rezultatus gali iškreipti tam tikri trumpalaikiai įvykiai/reiškiniai (pavyzdžiui: 2008 – 2010 ekonominė krizė, 2010 metų sprendimas dėl privalomojo sveikatos draudimo mokesčio ir kita).

Statistinių duomenų analizė.

- Tyrimas iš esmės atliekamas naudojant vidutines rodiklių reikšmes, apskaičiuotas pagal aritmetinio vidurkio formulę, tačiau dėl vidutinių reikšmių pobūdžio (tam tikrais atvejais reikšmių vidurkis paslepia vyraujančias tendencijas), metinės rodiklių reikšmės analizuojamos atskirai.

$$M(x) = (X_1 + \dots + X_{14})/n,$$

kur $M(x)$ – konkrečios savivaldybės tiriamo reiškinio rodiklių vidurkis (pavyzdžiui, vidutinis atvykusiųjų skaičius), X_1 – tiriamo reiškinio metinis rodiklis (atvykusiųjų skaičius 2005, 2006.....2018), n – tiriamųjų metų skaičius (14).

- Naudojamos rodiklių reikšmės buvo standartizuojamos. Tai padaryta, norint gauti objektyvius rezultatus, kuriuos būtų galima tikslingai lyginti tarpusavyje. Kadangi savivaldybių dydžiai ir jose esantis gyventojų skaičius tam tikrais atvejais skiriasi net kartais, lyginti neperskaičiuotus rodiklius būtų nekorektiška. Konkrečių rodiklių perskaičiavimui naudojamas vidutinis savivaldybių gyventojų skaičius ir savivaldybių plotas (turistų srautų atveju).

$$X_{(N)} = M(x)/P_{(G)} \cdot 1000$$

$$X_{(N)} = M(x)/P_{(P)}$$

kur $X_{(N)}$ – perskaičiuotas konkretus rodiklis (pavyzdžiui, vidutinis atvykusiųjų skaičius, 1000-čiui gyventojų), $M(x)$ – tiriamo reiškinio vidutinis rodiklis (vidutinis atvykusiųjų skaičius), $P_{(G)}$ – vidutinis savivaldybės gyventojų skaičius, $P_{(P)}$ – savivaldybių plotas.

- Tyrimo metu vertinta emigrantų, imigrantų, užsienio turistų dalis bei jų pasirinkimai tarp visų, atitinkamai, išvykusių, atvykusių ir turistų, norint palyginti jų pasiskirstymą savivaldybėse su bendromis tendencijomis. Tam skaičiuojamas santykis pagal žemiau pateiktą formulę. Ji naudota ir lyginant konkrečių savivaldybių reikšmes tarpusavyje (pavyzdžiui, norint išsiaiškinti, kiek procentų tiriamuoju laikotarpiu Skuodo r., Kazlų Rūdos, Vilkaviškio r. savivaldybėse sumažėjo turistų; kokią dalį tarp visų investicijų pritraukia Mažeikių r. ir Vilniaus m. miesto savivaldybės ir kt.).

$$X_{(\%)} = X/M(x) \cdot 100; X_{(\%)} = X_{(1+2)}/X_{(1+\dots+60)} \cdot 100$$

kur $X_{(\%)}$ – rodiklių santykis (pavyzdžiui, imigrantų dalis tarp visų atvykusiųjų, %), X – konkretus rodiklis ar pasirinktų rodiklių suma (vidutinis imigrantų skaičius), $M(x)$ – tiriamo reiškinio vidutinis rodiklis (vidutinis atvykusiųjų skaičius).

- Savivaldybių patrauklumas investuotojams tiriamas, remiantis dviem rodikliais: tiesioginės užsienio ir materialinės investicijos. Įvertinus jų tarpusavio ryšį ir norint gauti bendrą

savivaldybių tendenciją, pastarieji sumuojami ir išvedamas vienas rodiklis, pagal kurį atliekama tolimesnė analizė.

$$\mathbf{X}_{(INV)} = \mathbf{X}_{(TUI)} + \mathbf{X}_{(MI)}$$

kur $\mathbf{X}_{(INV)}$ – bendras investicijų rodiklis, 1 gyv.; $\mathbf{X}_{(TUI)}$ – tiesioginės užsienio investicijos, 1 gyv.; $\mathbf{X}_{(MI)}$ – materialinės investicijos, 1 gyv.

- Tyrime naudojamų rodiklių tarpusavio ryšiui nustatyti skaičiuojamas koreliacijos koeficientas. Kadangi absoliučios daugumos tiriamų rodiklių reikšmės nėra išmatuotos intervalų ar santykių skalėje, taip pat pasiskirstę ne pagal normalųjį skirstinį, skaičiuojamas Spirmeno (Spearman) ranginės koreliacijos koeficientas. Skaičiavimai atliekami su IBM SPSS programa.

$$r_s = \frac{\sum_{i=1}^n \left(R_{xi} - \frac{n+1}{2} \right) \left(R_{yi} - \frac{n+1}{2} \right)}{\sqrt{\sum_{i=1}^n \left(R_{xi} - \frac{n+1}{2} \right)^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n \left(R_{yi} - \frac{n+1}{2} \right)^2}}$$

kur r_s – Spirmeno koreliacijos koeficientas, R_{xi} – X_i rangas (analizuojamo vieno rodiklio reikšmių rangas), R_{yi} – X_y rangas (kito rodiklio reikšmių rangas).

Savivaldybių grupavimo principai.

Norint atskleisti savivaldybių skirtumus ir panašumus pagal jų patrauklumą tikslinėms grupėms, savivaldybės grupuojamos pagal vieno ar kelių rodiklių reikšmes į atitinkamas 5 (labai patrauklios, patrauklios, vidutiniškai patrauklios, mažiau patrauklios, mažai patrauklios/nepatrauklios) grupes.

- *Paprastuoju būdu.* Pasitelkus migracijos saldo (1000 gyv.), turistų skaičiaus (1000 gyv.) ir investicijų kiekio (TUI ir MI vienam gyventojui) rodiklius, remiantis tendencijomis ir loginiu vertinimu, vienoda imtimi sudaromi reikšmių intervalai. Pirmas ir paskutinis intervalai paliekami atviri (pavyzdžiui, <2; 2-4; 4-6; 6-8; >8).
- *Lyginamuoju būdu.* Dėl ryškių turistų skaičiaus dinamikos tendencijų, savivaldybių grupavimas pagal patrauklumą turistams atliekamas dviem etapais. Pirmuoju – atliekamas paprastas grupavimas; antruoju – stebimos paskutinių penkių metų tendencijos ir pagal turistų srautų pokyčio lygį, savivaldybės yra pergrupuojamos pagal žemiau išdėstytą schemą:

1. Lyginamas vidutinis 2013–2018 m. turistų skaičius (1000 gyv.) su vidutiniu 2005–2018 m. turistų skaičiumi (1000 gyv.).

$$P=100-(X_{(\text{vid } 5)}/X_{(\text{vid } 14)}\cdot 100)$$

kur **P** – konkrečios savivaldybės 2013–2018 m. vidutinio atvykstančių turistų skaičiaus pokytis lyginant su 2005–2018 m. laikotarpio vidurkiu, %; $X_{(\text{vid } 5)}$ – vidutinis 2013–2018 m. atvykstančių turistų skaičius; $X_{(\text{vid } 14)}$ – vidutinis 2005–2018 m. atvykstančių turistų skaičius

2. *Esant teigiamam pokyčiui - turistų skaičius augo.*

Kadangi absoliuti dauguma savivaldybių sulaukia vis daugiau turistų skaičiaus, toliau analizuojamos tik tos savivaldybės, kurios vidutiniškai turistų pastaruosius penkerius metus sulaukia daugiau nei visų teigiamų pokyčių vidurkis +26%.

3. *Esant neigiamam pokyčiui – turistų skaičius mažėjo.*

Analizuojamos visos savivaldybės, turinčios neigiamą pokytį.

4. Atrinktų savivaldybių vidutinis 2005–2018 m. atvykusių turistų skaičius (1000 gyv.) lyginamas su skirtingų savivaldybių grupių (suskirstytų į atskiras grupes paprastuoju būdu) 26% padidintomis reikšmėmis. Pagal tai, į kokį intervalą patenka (*mažai patrauklios iki 126; mažiau patrauklios 126-194; vidutiniškai patrauklios 195-263; patrauklios 264-320; labai patrauklios 321 ir daugiau*), savivaldybės yra pergrupuojamos (jeigu reikia).

- *Suminiu balų būdu.* Tarp analizuotų atskirų interesų grupių pasirinkimų santykinis ryšys nenustatytas arba jis labai silpnas, todėl norint apjungti savivaldybių grupavimus pagal patrauklumą skirtingoms interesų grupėms ir gauti bendrus rezultatus, savivaldybėms suteikiami balai pagal tai, į kokias grupes jos buvo priskirtos (labai patrauklios 5 balai, patrauklios – 4, vidutiniškai patrauklios – 3, mažiau patrauklios – 2, mažai patrauklios – 1). Balai susumuojami ir pagal juos atliekamas naujas savivaldybių grupavimas (1 priedas).

Kartografinis metodas. Darbo rezultatų vizualiam pateikimui kuriami teminiai Lietuvos savivaldybių žemėlapiai, atspindintys jų pasiskirstymą pagal patrauklumą interesų grupėms. Žemėlapiai kuriami *ArcGIS Pro* programa, naudojama *GDB50lt* duomenų bazė.

Ekspertinė apklausa. Darbo rašymo metu buvo atliekama ekspertų apklausa, tikintis kvalifikuotų įžvalgų nagrinėjama tema. Gauti atsakymai reikšmingai papildė tyrimo rezultatų analizę, sudarė prielaidas atidžiau pažvelgti į kai kuriuos duomenis (pavyzdžiui, įvertinti Šiaulių m. patrauklumo investuotojams tendencijų pokyčius).

Anketa. Ekspertams buvo pateikta anketa su 4 klausimais, iš kurių 1 uždaras ir 3 atviri (2 priedas). Pirmi du orientuoti į šiuo metu esamą Lietuvos savivaldybių patrauklumo situaciją: ekspertų buvo prašoma įvardinti, jų manymu, patraukliausias Lietuvos savivaldybes; suskirstyti pateiktus veiksnius, pagal jų daromą įtaką savivaldybių patrauklumui. Trečias ir ketvirtas klausimai nukreipti į tikėtinas ateities tendencijas: respondentų prašyta pateikti savo kvalifikuotas išvalgas apie potencialiai patrauklias savivaldybes ir tikimybę, jog ateityje visos Lietuvos savivaldybės taps vienodai patrauklios.

Ekspertai. Atsižvelgus į domėjimosi sritį, tiksliniais ekspertais buvo pasirinkti 4 dėstytojai (po du iš Vilniaus ir Klaipėdos universiteto). Klausimynas buvo pateiktas ir Regioninės plėtros departamentui prie VRM. Taip pat visoms 60 savivaldybių.

Gauti atsakymai. Anketa ekspertams išsiųsta elektroniniu laišku 2019 m. gruodžio 18 d. Iki sausio 8 d. gauti atsakymai iš 8 savivaldybių (deja, tenka pripažinti, jog klausimynai užpildyti atmetinai, neįsigilinus į klausimus, todėl šie duomenis moksliniame darbe nenaudotini). Atsakymus į anketos klausimus taip pat pateikė trys dėstytojai: Vilniaus universiteto profesorė dr. Dovilė Krupickaitė, Vilniaus universiteto lektorė dr. Gintarė Pociūtė-Sereikienė ir Klaipėdos universiteto docentas dr. Eduardas Spiriajevas. Šios išvalgos reikšmingai prisidėjo prie tyrimo.

1.3 Ankstesnių tyrimų vietovės patrauklumo kontekste analizė

Analizuojant savivaldybes jų patrauklumo aspektu, pirmiausiai reikia pažymėti, jog pastarasis gali būti vertinamas pagal įvairius kriterijus. I. Zykienė ir V. Snieškus (2011) regiono, miesto ar šalies patrauklumą sieja su regiono turimais ištekliais (ekonominiais, socialiniais, geografiniais ir pan.) bei regiono gebėjimu juos išlaikyti ir pritraukti naujus. Panašiai samprotauja ir S. Ezmale, L. Litavniece (2011), kurie pažymi, jog vietovės patrauklumas gali būti suvokiamas kaip tų vietovių gebėjimas pritraukti naujų gyventojų, lankytojų, įmonių ar investicijų. Taip pat teritorijų gebėjimas išsaugoti ir plėtoti mobiliąsias bendruomenes bei turtą.

Lietuvių kalbos žodyne (2005) patrauklumas (patrauklus, i-) apibrėžiamas kaip *kuris traukia, vilioja, žavus*. Netoli nuo šio apibrėžimo nukrypsta ir vietovių patrauklumo aspektą tiriantys autoriai, pavyzdžiui, anot L. Pridotkienės ir T. Kinčiaus (2015, p. 236), patrauklumas – tai savybė sukelti susižavėjimą, pritraukti ypatingumu, išskirtinumu. Tuo tarpu teritorijos patrauklumo esminis matmuo – „teritorinis kapitalas“, kuris suvokiamas kaip socialinių-ekonominių (švietimas, socialiniai tinklai, mažumų įtraukimas, užimtumas, ekonominis veiklumas, investicijos, kultūra, taip pat architektūra, infrastruktūra bei kita) ir natūralių gamtinių (klimatas, gamtos ištekliai, kraštovaizdžiai ir kita) elementų visuma, apibrėžianti tos teritorijos turto unikalumą (Russo, Atkinson, Servillo, 2013). Patrauklumas turi būti suvokiamas kaip ciklinis

procesas: patrauklus regionas siejamas su konkurencingumu, tačiau būtent patrauklumas ir suformuoja sąlygas konkurencingumui užtikrinti (Zykienė, Snieškus, 2011).

Lietuvos regionų, apskričių ar savivaldybių patrauklumą bei tai lemiančius veiksnius įvairiomis kryptimis tyrė ne vienas autorius. Galima išskirti pagrindinius, atskirose tyrimų kryptyse pasižymėjusius, tyrėjus: D. Vidickienę ir R. Melnikienę (2008), atlikusias kaimiškųjų Lietuvos savivaldybių patrauklumo gyventi analizę; gyvenimo lygio teritorinius skirtumus Lietuvoje tyrusią D. Verkulevičiūtę (2005); Lietuvos retai apgyvendintas teritorijas analizavusius V. Daugirdą, D. Burneiką, E. Kriaučiūną, G. Riboką, S. Stanaitį, R. Ubarevičienę (2012); migraciją bei jos priežastis analizavusius autorius S. Vaitekūną (1998, 2006), B. Gruževskį, R. Zabarauskaitę (2012), V. Sipavičienę (2006), D. Jasilionį (2012), I. Urbonavičienę, M. Tvaronavičienę (2008), R. Čiarnienę, V. Kumpikaitę, A. Taraškevičių (2009), Karalevičienę, K. Matuzevičiūtę (2009) ir kitus. Lietuvos regionų patrauklumo aspektą kitų sričių kontekste tyrė: E. Spiriajevas (2013), S. Vaitekūnas, R. Povilanskas (2011), L. Pridotkienė, T. Kinčius (2015), R. Sakalauskaitė, A. Miškinis (2014a, 2014b), L. Geižutienė, V. P. Sūdžius (2010), J. Sinkienė, S. Kromalcas (2010), R. Dapkus (2008) ir kiti.

Neabejotinai, teritorijų patrauklumo fenomenas aktualus ir užsienio autoriams. S. Drobne, A. Russo ir kt. (2013), pasitelkę teritorijų kapitalo konceptą bei ATTREG-ateities modelį, tyrė Europos regionų ir miestų patrauklumą lankytojams ir gyventojams bei ateities scenarijus. B. Madsen, J. Zhang (2012) atliko šio tyrimo, naudoto metodo bei rezultatų analizę. T. Niedomysl (2006) analizavo migracijos ir vietos patrauklumo ryšį. M. Y. Valade (2016), K. Johnson (2016), Fischer, F. Siddiq (2013), E. Mylott, M. Nord, J. Cromartie ir kt. (2000) pasižymėjo Kanados ir Amerikos miestų, priemiesčių, periferijų patrauklumo gyventojams srityje. Teritorijų patrauklumo aspektą kituose kontekstuose taip pat palietė S. Ezmale, L. Litavniece (2011), A. A. Lew (1987), Z. Ngwira, C. Kankhuni (2018), M. Nowacki (2013), T. Löytynoja (2008) ir kiti.

Įvertinus šiuos sukauptus duomenis, išryškėja trys pagrindinės teritorijų patrauklumo tyrimų kryptys, sulaukiančios daugiausiai mokslininkų dėmesio: vietovės, kaip gyvenamosios vietos, patrauklumas, investicinis patrauklumas bei turistinis patrauklumas. Kita vertus, tyrimų lygis bei apimtis atskirais aspektais yra nevienoda.

1.3.1. Lietuvos savivaldybių kaip gyvenamosios vietos patrauklumo tyrimai

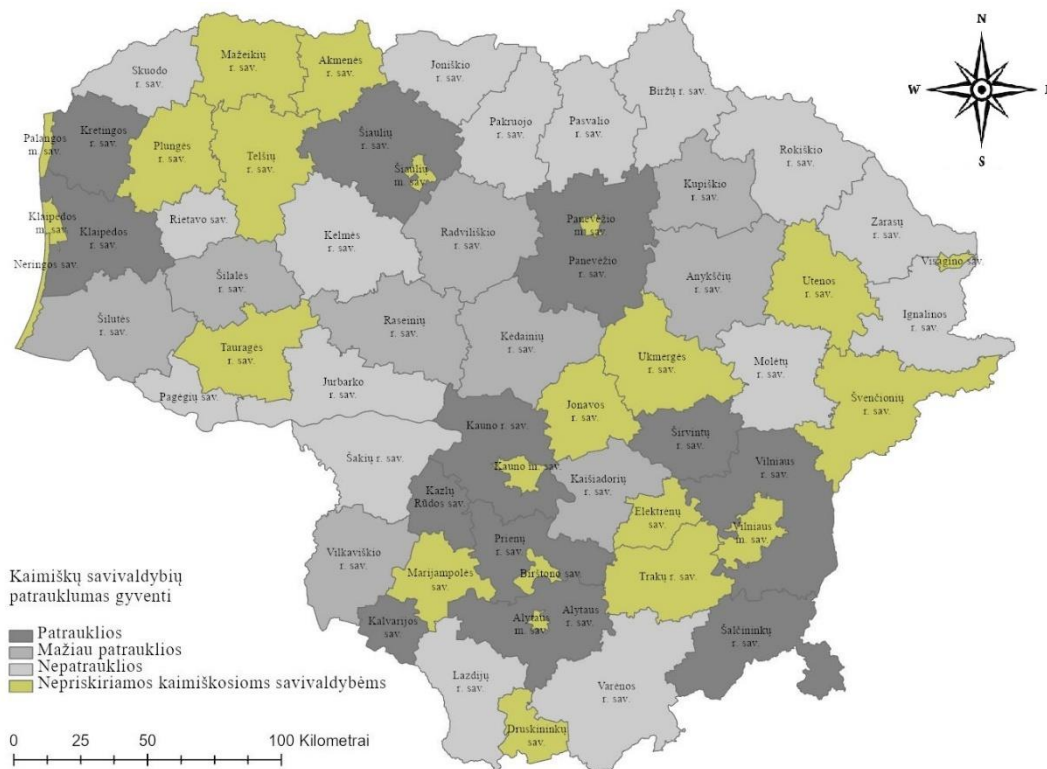
Žmonių polinkis ieškoti geresnio gyvenimo, labiau poreikius atitinkančios gyvenamosios aplinkos yra natūralus. Šio poreikio išraišką puikiai atspindi emigracijos procesas bei jo intensyvumas. Nuo pat Nepriklausomybės paskelbimo Lietuvos gyventojai buvo linkę išvykti į kitas valstybes tikintis geresnio darbo, socialinių garantijų, karjeros, ar tiesiog išbandyti save

(Vaitekūnas, 1998, Sipavičienė, 2006). Nors 2006 m. gyventojų emigracijos banga buvo sumažėjusi, ekonomikos nuosmukio laikotarpiu mažėjančios ar prarastos gyventojų pajamos, nepalankios būsto paskolų tendencijos bei kitos ekonominės ir socialinės priežastys emigracijos procesą iš Lietuvos dar labiau paspartino (Gruževskis, Zabarauskaitė, 2012). Kita vertus, ieškant geresnio gyvenimo, intensyvus gyventojų judėjimas vyko ir šalies viduje.

S. Vaitekūnas (2006), analizuodamas migracijos procesus Lietuvoje 1991 - 2003 metų laikotarpiu, nustatė, jog po 1991 m. pagausėjo migrantų iš miestų, atvykstančių į kaimus, dažniausiai esančius prie didelių miestų arba gražiose patraukliose teritorijose, turtingose rekreaciniais ištekliais. Tame pačiame tyrime autorius atskleidė, kad daugiausia gyventojų išvyksta iš beveik visų šiaurės rytų ir šiaurės vakarų bei vidurio Lietuvos rajonų. Labiausiai linkę išvykti analizuojamu laikotarpiu buvo Vilniaus ir Kauno apskričių gyventojai, kita vertus į tas pačias apskritis daugiausiai migrantų ir atvykdavo. Galiausiai, tyrimo metu, analizuojant migracijos saldo, nustatyti du arealai, į kuriuos daugiau gyventojų atvyksta, nei iš jų išvyksta: tai Panevėžio-Kauno-Alytaus-Vilniaus rajonų savivaldybių arealas ir Klaipėdos-Kretingos-Plungės-Neringos-Palangos rajonų ir miestų savivaldybių arealas. Pastarųjų miestų trauką gyventojams atskleidė ir 2012-2013 metais atliktas Lietuvos retai apgyvendintų teritorijų tyrimas. Nors šio tyrimo objektas – retai apgyvendintos seniūnijos, tačiau jo rezultatuose galima atrasti aktualias įžvalgas ir savivaldybių patrauklumo kontekste. Čia aiškiai atskleidžiama Lietuvos didžiųjų miestų savivaldybių įtaka aplinkinėms teritorijoms, jų patrauklumas gyventojams, ypač Vilniaus miesto regiono. Taip pat galima rasti užuominų apie periferinių savivaldybių (vėlgi išskiriant Šiaurės ir Rytų Lietuvos regionus) problematiką: gyventojų mažėjimą dėl demografinių aspektų ir neišvengiamo migracijos proceso (Daugirdas ir kt., 2013, p. 49).

Migracijos veiksnys analizuojamas ir D. Vidickienės, R. Melnikienės atliktame tyrime. Šios autorės tyrė Lietuvos kaimiškųjų regionų, kaip gyvenamosios vietos patrauklumą (2008). Autorės vertino kaimiškųjų (50% gyventojų gyvena kaimo tipo gyvenamosiose vietovėse) ir pusiau kaimiškųjų (15 iki 50% gyventojų, gyvenančių kaimo gyvenamosiose vietovėse) savivaldybių, kaip gyvenamosios vietos, patrauklumą. Klasifikuodamos savivaldybes pagal patrauklumą, autorės naudojo vidinės migracijos saldo rodiklį, kuris, anot jų, atskleidžia subjektyvią gyventojų nuomonę apie gyvenamąją vietą bei joje vyraujančią gyvenimo kokybę. Pasak mokslininkų, tai pagrindinis rodiklis, rodantis, kad regiono gyvenamoji ir ekonominė aplinka yra patraukli naujiems gyventojams (Zykienė, Snieška, 2011). Kita vertus T. Niedomysl (2006, p. 17-19) atkreipia dėmesį, kad migraciją vertinti kaip vietovės patrauklumo rodiklį reiktų atsargiai, kadangi dėl tam tikrų objektyvių priežasčių (teisinė sistema, valdžios sprendimai, apribojimai ar pan.) gyventojai gali būti priversti rinktis vieną vietovę, nors kita jiems lygiai tokia pat patraukli kaip ir pasirinktoji. Nepaisant to, metodo logika gana elementari: kaimiškoje

vietovėje prasta/prastėjanti gyvenimo kokybė suponuoja gyventojų išvykimą (gyvenamoji vieta nėra patraukli), ir atvirkščiai, atvykstančių gyventojų srautas į gyvenamąsias vietas siejamas su čia siūlomomis/tikėtinomis geresnėmis gyvenimo sąlygomis (tokia vietovė laikytina patrauklia). Viso išskirta 12 patrauklių kaimiškųjų savivaldybių, tuo tarpu mažiausiai patraukliomis kaimo įvardintos net 16 kaimiškųjų savivaldybių (1 pav.).

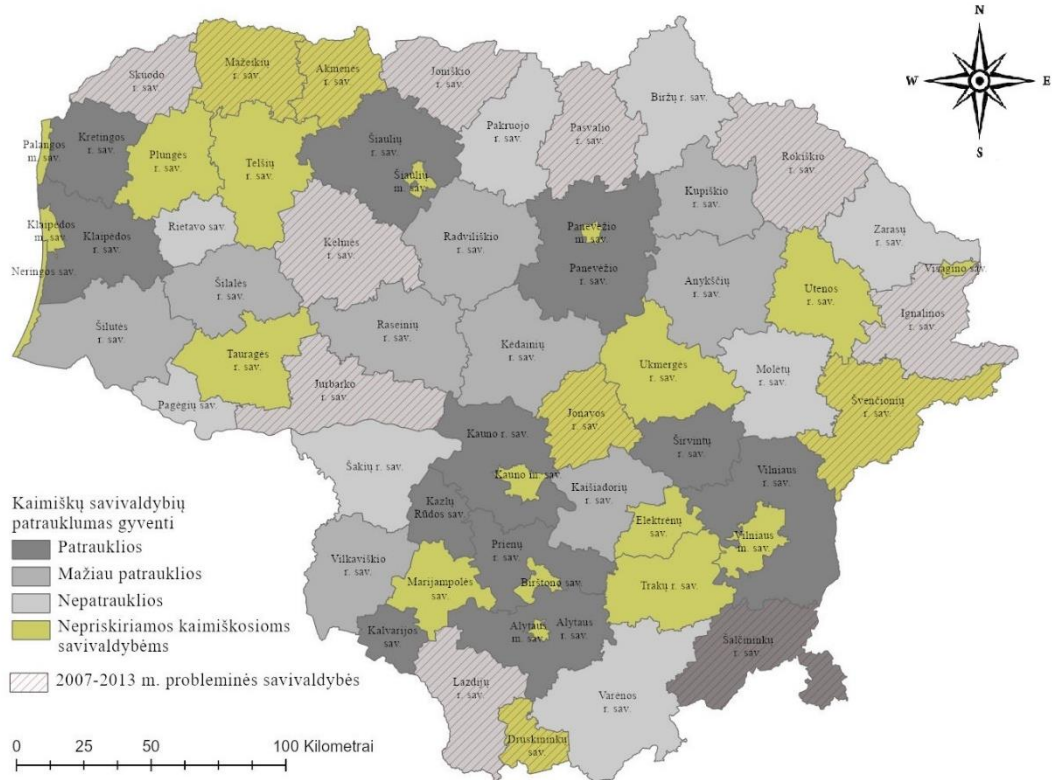

1 pav. Lietuvos kaimiškiosios savivaldybės pagal patrauklumą gyventi

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Vidickienės, Melnikienės tyrimu, (2008).

2007-2013 metais suformuotoje Nacionalinėje regioninėje politikoje išskirta 14 Lietuvos probleminių regionų, kuriems buvo būtinas papildomas indėlis, sprendžiant ten įsivyravusias socialines- ekonomines problemas. Pusė D. Vidickienės ir R. Melnikienės įvertintų savivaldybių, kurios priskirtos nepatraukliųjų kategorijai, pripažintos kaip probleminės šalies teritorijos: Skuodo r., Joniškio r., Pasvalio r., Rokiškio r., Ignalinos r., Lazdijų r., Jurbarko r., Kelmės r. savivaldybės (2 pav.). Tokį rezultatą galima būtų laikyti vienu iš pasirinkto autorių metodo patikimumo argumentų. Vis dėlto prielaida, jog teigiamas migracijos rodiklis savivaldybėje rodo joje kuriamos gyvenimo kokybės aukštesnį lygį, gali būti kvestionuojama. Vienas iš oponentinių argumentų – Šalčininkų r. savivaldybė, kuri tyrimo metu priskirta patraukliems kaimo regionams, tuo tarpu regioninės politikos kontekste ši savivaldybė 2007-2013 m. išskirta kaip probleminė. Neatitikimų galima matyti ir daugiau – Šiaulių r., Panevėžio r. ir Širvintų r. savivaldybės D. Verkulevičiūtės (2005) atliktame tyrime priskirtos prie žemo ir labai žemo gyvenimo lygio klasterių. Tikėtina, jog minėtų savivaldybių didelį patrauklumą gyventojams sąlygoja geografinės jų padėtys, santykinai

nedidelis atstumas iki šalies didžiųjų miestų (kita vertus, tai gali būti suburbanizacijos proceso pasekmės. Kaip pastebi P. Juškevičius (2013), suburbanizacija Lietuvoje vyksta jau seniai ir jos tendencijos, tikėtina, išsilaikys dar apie 10 metų, nors greičiausiai tik urbanizuotose ir urbanizuojamose didmiesčių teritorijose).

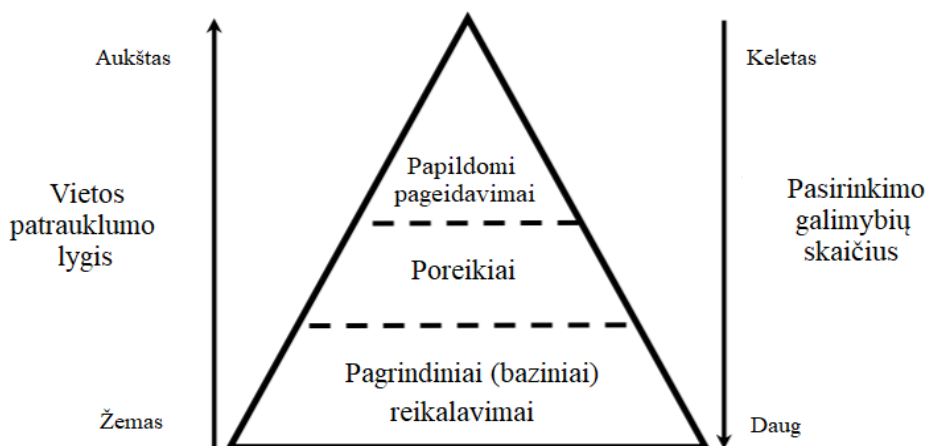
2 pav. 2007–2013 m. probleminės Lietuvos savivaldybės

Šaltiniai: sudarytas autorės, remiantis Vidickienės, Melnikienės tyrimu, (2008), LR VRM duomenimis, (2016).

Geografinio aspekto svarbą išvelgia ir M. Y. Valade (2016), kuris analizuodamas Kanados regionų patrauklumą, atkreipia dėmesį ne tik į miestų/centrų dydžių svarbą: anot jo, didelis miestas dažnu atveju suponuoja didesnes karjeros galimybes, produktyvesnį socialinį ir kultūrinį gyvenimą, švietimo galimybes, patrauklesnę ekonominę situaciją; tačiau ir į tai, kad kuo didesnis gyvenamosios vietovės atstumas nuo tokių miestų/centrų, tuo gyvenamosios vietos tampa mažiau patrauklios. Panašias išvalgas daro ir J. Fischer, F. Siddiq (2013). Anot jų, gyventojai, ieškantys patogumo bei ekonominių galimybių, dažniausiai keliai į miestus, o siekiantys dar ir kokybiškesnio gyvenimo – apsigyvena priemiesčiuose. Kita vertus K. Johnson atkreipia dėmesį, kad šiandien technologiniai pasiekimai, infrastruktūros plėtros lygis bei apskritai transporto priemonių prieinamumas leidžia gyventojams daug laisviau rinktis gyvenamąsias vietas neaukojant patogumo ir nesikoncentruojant tik į didžiuosius miestus, kur gyvenamoji erdvė, dažnu atveju, yra santykinai mažesnė, brangesnė ir net mažiau kokybiška, nei atokesnėse vietovėse ar regionuose. Tokios pastabos verčia būti atidiems vertinant jau atliktus tyrimus, ypač kurie atlikti

tik pasitelkiant statistinius rodiklius. Geografinio aspekto įtaka pakankamai nuspėjama, tačiau žmonių pasirinkimus gyventi vienoje ar kitoje savivaldybėje gali lemti ir įvairūs netikėti veiksniai, kad ir ten vyraujantis vėjas ar saulėtų dienų skaičius (D. A. McGranahan, 1999).

Šiame kontekste puikiai tinka A. Damulienės (2013) išvalgos, kad nepaisant to, jog migracijai didžiausią reikšmę turi ekonominiai ir socialiniai motyvai, sprendimą migruoti pasitelkdamas asmenines strategijas priima pats žmogus, kurio tikslas ne visai patenkinamą būklę keisti geresne. Tai reiškia, kad vertinant patrauklumo priežastis svarbūs ne tik objektyvūs ekonominiai, socialiniai aspektai, bet ir individualūs gyventojų poreikiai. Panašaus požiūrio laikosi ir M. Nord, J. Cromartie (2000). Jie nekvestionuoja to, jog migracijos procesas dažniausiai įkvepiamas vyraujančios ekonominės aplinkos, tačiau atkreipia dėmesį, kad gyventojų judėjimui dažnu atveju įtakos turi tam tikri asmeniniai poreikiai bei jų įgyvendinimo galimybės konkrečiose vietovėse. Apie individualius poreikius kalba ir T. Niedomysl (2006, p. 20-22), kuris vietos patrauklumo turinį sieja su 3 veiksmių grupėmis (3 pav.): pagrindiniai baziniai reikalavimai, tokie kaip saugus ir prieinamas būstas, tam tikrų gyventojų poreikių (visuomeninis, kultūrinis gyvenimas ar pan.) patenkinimo galimybės bei „kažkas papildomo“, kas suteikia tai vietai papildomo patrauklumo (pavyzdžiui, gražus vaizdas pro gyvenamųjų namų langus). Savo esme šie terminai – *reikalavimai*, *poreikiai*, *pageidavimai* – yra neabejotinai subjektyvūs, kurių reikšmė priklauso nuo konteksto, asmens padėties, puoselėjamų vertybių.

3 pav. Vietos patrauklumo turinys migracijos kontekste

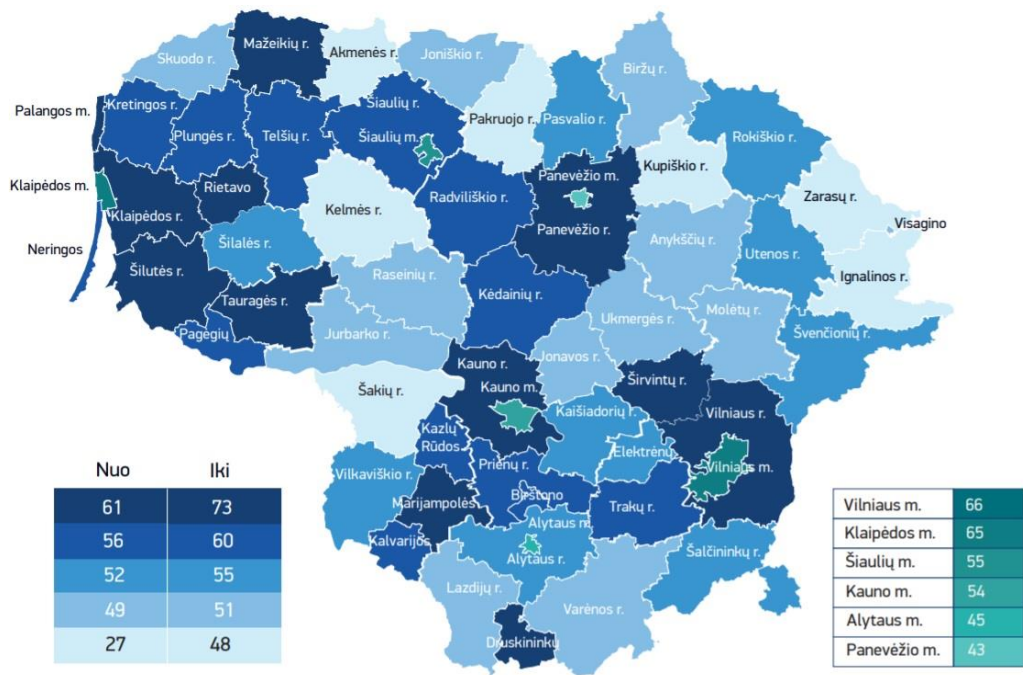
Šaltinis: Niedomysl, (2006).

Individualių poreikių įtaką migracijai pastebi ir daugiau ši procesą analizavusių autorių. Nepaisant to, atliekant tyrimą teisingai įvertinti šį aspektą, kuris savo esme yra grynai subjektyvus rodiklis, pakankamai nelengva užduotis. Būtent todėl, tikintis objektyvių ir nešališkų rezultatų, pasitelkiami svarbiausi ekonominiai ir socialiniai aspektai, lemiantys migracijos procesą. Ir nors

ieškant migracijos procesų priežasčių neretai bandoma įvertinti įvairiausių veiksnius – politinius, institucinius, psichologinius ir pan., pripažįstama, jog didžiausią įtaką migracijai turi ekonominiai motyvai (Urbonavičienė ir kt., 2008, Čiarnienė ir kt., 2009, Karalevičienė ir kt., 2009, Stankūnienė ir kt., 2012, Rudžinskienė ir kt., 2013, Paulauskaitė, 2014, Valade, 2016) – tokie kaip užimtumas, darbo užmokestis, finansinės garantijos, verslo galimybės, perkamoji galia ir pan. Žinoma, ne ką mažesnę įtaką turi ir socialiniai veiksniai, ir čia, matyt, didžiausią vaidmenį atlieka socialinis saugumas. Šiuo atveju priimtinas R. Reizgevičienės požiūris (2010), jog migraciją veikia tiek ekonominiai, tiek socialiniai motyvai: iš ekonominių veiksnių atsiranda poreikis migruoti, o socialiniai veiksniai sąlygoja sprendimo priėmimą.

Jau minėtos autorės D. Vidickienė ir R. Melnikienė (2008) išskyrė šiuos konkrečius ekonominius-socialinius, kaimiškosios vietovės patrauklumą gyventi 2001-2005 metais lėmusius, veiksnius: gyventojų amžiaus struktūroje dominuoja darbingo amžiaus gyventojai; užtikrinamas gyventojų užimtumas, poreikius patenkinantis darbo užmokestis; vietovė pasižymi rekreaciniais resursais (pvz., miškais, vandens telkiniais); tinkama kelių kokybė ir išplėtotą infrastruktūrą; didelė ūkio subjektų dalis pramonėje ir paslaugose. V. Daugirdas ir kt. (2013, p. 49), tyrę Lietuvos retai apgyvendintas teritorijas, atskleidė savo esmė labai panašias priežastis, lemiančias gyventojų sprendimus keltis iš tokių teritorijų į kitas – gyvenimui patrauklesnes – Lietuvos vietoves, dažniausiai Lietuvos apskričių centrus arba užsienį. Minėto tyrimo metu nustatyta, jog dažniausiai gyventojai išvyksta dėl priežasčių, susijusių su darbo reikalais: dėl darbo vietų trūkumo, prastų perspektyvų jaunimui, dėl paprastesnio svarbiausių paslaugų pasiekiamumo, dėl mokslų. Dalis tyrimo metu apklaustų gyventojų negalėjo nurodyti konkrečios priežasties, kodėl nori ar planuoja išsikelti, todėl autoriai gali daryti tik prielaidas, kad galbūt jiems įtaką daro visas kompleksas priežasčių, arba pats noras išvykti ir yra išvykimo tikslas.

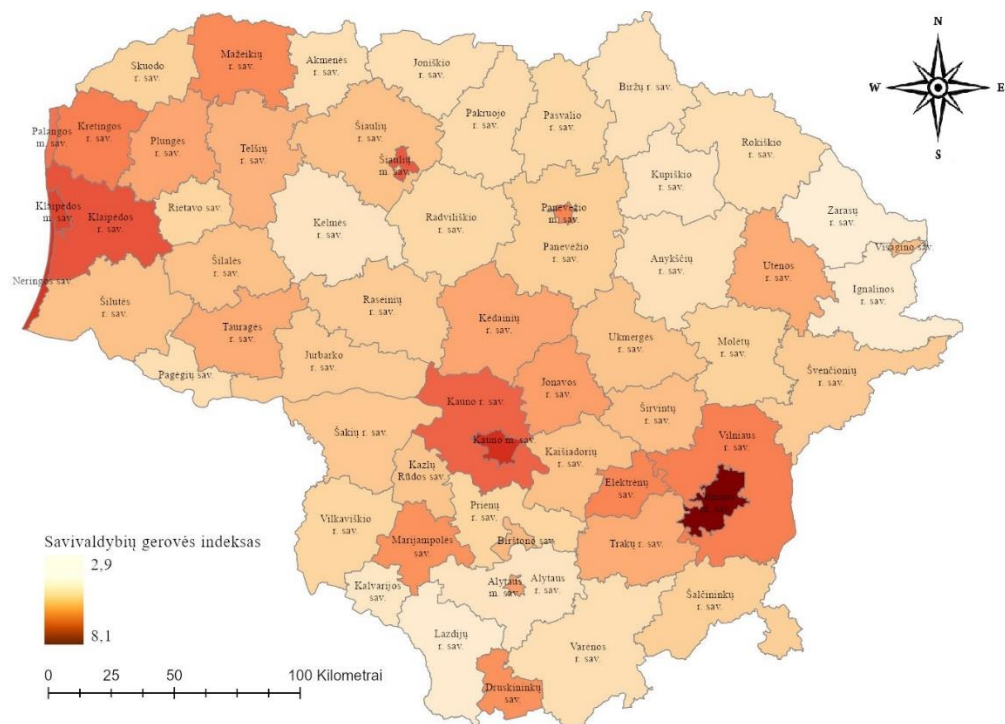
Veiksnių, lemiančių savivaldybių patrauklumą, kontekste svarbus Lietuvos laisvosios rinkos instituto (2019) kasmet atliekamas Lietuvos savivaldybių indeksavimas, kurio pagrindinis vertinimo aspektas – *ekonominė laisvė* savivaldybėse: žmogaus laisvė rinktis, skatinama privati iniciatyva, palankios verslo sąlygos, taupomi išteklių, veiklos skaidrumas. Anot šio tyrimo rezultatų, gyventojų skaičiaus pokytis yra tiesiogiai susijęs su savivaldybės kuriamomis ekonominėmis, socialinėmis ir kitomis gerovės sąlygomis. Gyventojui patrauklesnė ta savivaldybė, kuri užtikrina *galimybę rinktis komunalinių paslaugų teikėjus, skatina konkurenciją, užtikrina efektyvų ir kokybišką švietimo bei transporto paslaugų teikimą, gyventojų galimybę rinktis gydymo įstaigą. Taip pat geriau įvertinta ta savivaldybė, kurioje mažiau gyventojų gauna pašalpas, nedarbo lygis žemesnis*. Todėl nenuostabu, jog geriausi rezultatai atskleidžiami **ekonomiškai stipriausiose** Lietuvos savivaldybėse (daugiausia didžiųjų miestų bei santykinai netoli jų esančiose savivaldybėse) (4 pav.).

4 pav. Lietuvos savivaldybių indeksas, 2019

Šaltinis: Lietuvos laisvosios rinkos institutas, (2019).

Tuo tarpu Vilniaus politikos analizės instituto (2018) sudaromas Lietuvos savivaldybių gerovės indeksas atskleidžiamas pasitelkus socialinio saugumo, fizinio saugumo, gyvybingos ekonomikos, kokybiško švietimo ir sveikos demografijos veiksnius. Vadovaujantis šio tyrimo rezultatais, vėlgi akivaizdus ekonomiškai stiprių Lietuvos savivaldybių pranašumas – didžiausi gerovės indeksai apskaičiuoti didžiųjų šalies miestų savivaldybėse (5 pav.)

5 pav. Savivaldybių gerovės indeksas, 2018

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Vilniaus politikos analizės instituto duomenis, (2018).

Įvertinus šiame skyriuje pateiktas kitų autorių išvalgas, atliktus ar vis dar įgyvendinamus tyrimus išryškėja, jog Lietuvos savivaldybių patrauklumo tema yra itin aktuali – Lietuvos savivaldybių patrauklumas gyventojų aspektu analizuojamas įvairiomis apimtimis. Kita vertus, tyrimų rezultatai dažniausiai atskleidžia labai panašią tendenciją, jog Lietuvos didžiųjų miestų santykinai netoli nuo jų nutolusios savivaldybės gyventojams yra daug patrauklesnės nei savivaldybės, esančios šalies periferijoje. Sykiu išryškėja, kad daugiausia patrauklumą lemia socialiniai (saugumas, užimtumas), ekonominiai (pajamos, verslumas, finansinis stabilumas ir pan.) veiksniai. Taip pat, renkantis gyvenamąją vietą, dažniausiai įtakos turi ir geografiniai (savivaldybės vieta didžiųjų miestų atžvilgiu, rekreaciniai ištekliai ir pan.) aspektai.

1.3.2. Turistams patraukliausios Lietuvos savivaldybės

Išanalizavus tiek lietuvių, tiek užsienio autorių išvalgas, pakankamai aiškiai galima įvardyti veiksnius, lemiančius turizmo vietovių patrauklumą. Anot L. Pridotkienės ir T. Kinčiaus (2015, p. 236), aplinka yra patraukli, jei ji turi vienokius ar kitokius rekreacinius išteklius: pirmiausia, ekologiškai švairius gamtinius, istorinius kultūrinius, socialinius ekonominius; jei vieta ar teritorija turi išvystytą materialinę-techninę bazę, infrastruktūrą, transporto sistemą, lengvai surandamą ir pasiekiamą informaciją.

S. Vaitekūnas ir R. Povilanskas (2011, p. 16,22), kalbėdami apie tarptautinį turizmą, pabrėžė, kad pastarąjį labiausiai skatina laisvo laiko ir pinigų turėjimas, akcentuojamas rekreacinių išteklių patrauklumo aspektas, didėjančios tarptautinio transporto galimybės, reklama. Taip pat autoriai pažymi, jog turistinių vietovių patrauklumą paprastai lemia jų palanki geografinė padėtis: klimato geografiniai ypatumai, jūros ir kiti vandens telkiniai, įvairūs rekreaciniai ištekliai, jų sankaupa viename areale, turistų srautų kilmės centrai, nuotolis, ekonomikos lygis.

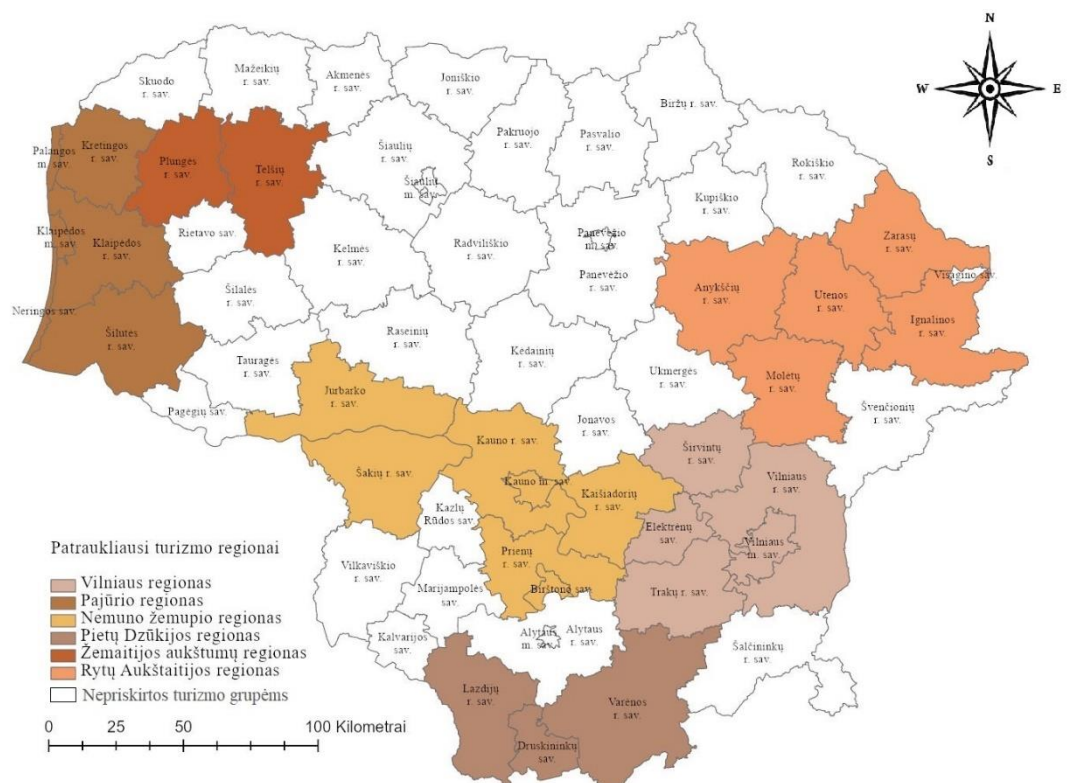
Atkreiptinas dėmesys į išskirtų patrauklumo aspektų pobūdį. Nors, atrodytų, įprasta turistine vietoje laikyti tokią, kuri *išsiskiria savo gamtiniais, kultūriniais ir kitais ištekliais*, vis dėlto tai nebūtinai svarbiausias patrauklumo kriterijus turistui. Anot A. A. Lew (1987), turistus traukia ne tik istorinės vietos, pramogų parkai ar įspūdingi kraštovaizdžiai, jiems taip pat svarbu patenkinti kasdienius savo poreikius. Atsižvelgiant į tai, vietovės patrauklumą formuoja ir ten teikiamos paslaugos, socialinės institucijos, kiti viešnagės patogumą lemiantys veiksniai. Panašiai samprotauja ir T. Löytynoja (2008), kuri pastebi, kad šiandien turistams įdomūs ne tik lankytini objektai, tačiau ir naujos patirtys, jaudinančios veiklos, galimybės apsipirkti, gerai pavalgyti bei patogiai išsimiegoti. Anot autorės, paminklas gali priversti turistus sustoti, tačiau jei aplink nėra turizmo paslaugų, turistai neužsilaiko, o sykiu ir nesukuria pridėtinės vertės turistinei vietai.

Dar įdomesnėmis ir kiek netikėtomis įžvalgomis dalijasi I. Corneliu ir kt. (2010). Autoriai, analizuodami Moldavijos regiono turizmo patrauklumą, atskleidė, kad didžiausią įtaką turistinės vietovės patrauklumui turi išvystyta teritorijos pagrindinė (*general*) infrastruktūra, kuri apima transporto tinklų prieinamumą, vandentiekio ir kanalizacijos sistemą, telekomunikacijų tinklus ir pan. Autoriai atkreipia dėmesį, kad turistiniai išteklių patys savaime nesukuria vietovės turistinio patrauklumo, jei jie nekoreliuoja su gerai išvystyta infrastruktūra, aukštu prieinamumo bei matomumo lygiu.

Žinoma, svarbu suvokti ir kokių motyvų vedami turistai keliauja į vieną ar kitą vietovę: ieško pramogų, siekia pažinimo ar tiesiog tikisi ramaus poilsio (C. Ngwira ir kt. 2018). Atitinkamai reiktų įvertinti ir vietovės privalumus, turimus išteklius, trauką lemiančius veiksnius bei potencialą. Galiausiai *tikslingai nukreipti marketingo bei rinkodaros procesai* turėtų suponuoti didesnę vietovės patrauklumą lankytojams. (M. Nowacki, 2013). Tai reiškia, kad iš esmės savivaldybės, norėdamos pritraukti turistų srautus, turi išsiskirti tam tikru unikalumu - gamta, statiniais, istorine praeitimi, kultūrinėmis tradicijomis ir pan. Sykiu turistų kiekiui aktualų vaidmenį atlieka savivaldybėje išplėtotas paslaugų sektorius, sukurta infrastruktūra, aktyviai vykdoma rinkodara, kas reikalauja nemažų papildomų finansinių resursų. Įvertinant šiuos lankytojų poreikius, galima daryti prielaidą, kad ne kiekviena savivaldybė, net ir turinti tam tikrą išskirtinumą, yra pajėgi užtikrinti šiuos netiesioginius reikalavimus, pageidaujamas technines-materialines sąlygas. Adekvačiai galima spręsti, kad didžiausiu turistiniu patrauklumu turėtų pasižymėti stiprūs šalies ekonominiai centrai.

Iš dalies tai patvirtina atliktas E. Spiriajevo tyrimas, kurio metu išsiaiškinta, jog didžiausia turizmo paslaugų teritorinė koncentracija būdinga apskričių (regionų) centrums Vilniui, Kaunui, Klaipėdai, Šiauliams, Panevėžiui, Marijampolei. Mažesnio ekonominio potencialo apskrityse dėl mažesnio gyventojų, įmonių skaičiaus, turizmo paslaugos sudaro nedideles struktūras, tačiau apima daugelį apskričių teritorijų (2013, p. 144). Panašias tendencijas atskleidžia ir VŠĮ „Turizmo plėtros institutas“ (2011) inicijuotas tyrimas. Remiantis juo, patraukliausiomis vietovėmis išskiriami didieji Lietuvos miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda) ir keturi kurortai (Palanga, Neringa, Birštonas, Druskininkai), turintys didžiausią turizmo potencialą. Šiuos rezultatus galima pagrįsti (o sykiu ir patvirtinti, jog tendencijos ir šiandien išlieka tos pačios) kasmet Lietuvos statistikos departamento renkamais duomenimis (2018). Pavyzdžiui, pasitelkus viešbučiuose apgyvendintų turistų statistinius rodiklius, matyti, kad daugiausia svečių turistų sulaukia Vilniaus, Kauno ir Klaipėdos miestų savivaldybės. Santykinai dideliu apgyvendintų turistų skaičiumi taip pat išsiskiria Lietuvos kurortai: Druskininkų, Neringos, Palangos miesto savivaldybės, taip pat Trakų rajono ir Šiaulių miesto savivaldybės.

Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programoje (patvirtinta LR Vyriausybės 2014 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 238) pagal turizmo išteklių išskirtinumą ir sankaupą išskirti patraukliausi turizmo regionai: Vilniaus regionas, Pajūrio regionas, Nemuno žemupio regionas, pietų Dzūkijos, rytų Aukštaitijos ir Žemaitijos aukštumų regionai (6 pav.). Labai panašius regionus išskiria ir S. Vaitekūnas ir R. Povilanskas (2011, p.173-180), tirdami turizmo geografiją. Autoriai įvardina šiuos pagrindinius Lietuvos turizmo centrus: pirmiausiai tai Vilniaus miestas bei jo apylinkės, Kernavė, tarp keturių ežerų įsikūrę Trakai, Kaunas, Lietuvos pajūris, Kuršių nerija. Išskiriamas Šiaurės Rytų regionas, kuris apima Utenos, Molėtų, Anykščių, Ignalinos, Zarasų rajonus. Taip pat Šiaurės regionas, apimantis Panevėžio, Šiaulių ir Telšių arealus, Užnemunės turistinis arealas bei Pietų Lietuva (Druskininkai, Birštonas ir pan.). Nors šie turizmo centrai apima platesnį geografinį spektrą (ne tik didieji miestai ir šalies kurortai), ir nėra tokie koncentruoti, vis dėlto tendencijos išlieka panašios: vyrauja vietovės aplink didžiuosius Lietuvos miestus bei pagrindiniai šalies kurortai, pasižymintys ne tik išskirtine geografine padėtimi, istoriniais pastatais, kultūrinėmis tradicijomis ir pan., bet ir santykinai stipriu ekonominiu išsivystymo lygiu.

6 pav. Patraukliausi turizmo regionai

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programa (2014).

Įvertinus kas aukščiau išdėstyta, reikia pripažinti, jog bendrosios tendencijos yra akivaizdžios ir patraukliausios turizmo vietovės Lietuvoje yra pakankamai aiškios, o tai sykiu reiškia, kad esminiai tyrimai ir analizės šiame kontekste yra įgyvendinti. Tikėtina, kad tokių

tyrimų savalaikį atlikimą galėjo inspiruoti net keletas veiksnių: pirmiausia itin palankios sąlygos turistų judėjimui (pavyzdžiui, Šengeno šalies privalumai), taip pat ypač išaugusi turizmo reikšmė šalies ekonominiam vystymuisi, mokslinių tyrimų gausą galimai lėmė ir atskira turizmo ir rekreacijos mokslo kryptis, ugdanti šios srities specialistus. Neabejotinai, įtaką turizmo krypties tyrimams ir analizėms turi ir poreikis formuoti šalies įvaizdį kaip patrauklų ir išskirtinį, mat, kaip teisingai pastebi D. Labanauskaitė ir E. Jonušienė, lankytinų vietų turistinis patrauklumas dažnai siejamas ar net tapatinamas su tarptautiniu šalies įvaizdžiu (2015, p. 98).

1.3.3. Savivaldybių patrauklumas investuotojams

Jei gyvenamosios vietos patrauklumas priklauso nuo ekonominių-socialinių veiksnių, tai pastarųjų lygiui itin didelę reikšmę turi savivaldybės investicinis patrauklumas. Pritrauktos investicijos turi socialinį ekonominį poveikį – grįžtamąjį ryšį, kuris pasireiškia per naujas darbo vietas, užimtumo didinimą, pajamų augimą, technologijų ir inovacijų plėtrą, konkurencingumo didinimą ir pan. Anot R. Dapkaus, regiono socialinis bei ekonominis augimas galimas tik didėjant investicijoms (2008, p. 75-76).

Investicijų reikšmę eskaluoja ir Europos Sąjungos vykdoma politika. Pagal programas teikiamą finansinę pagalbą šalims ar atskiriems regionams ES traktuoja kaip investicijas į didesnės pridėtinės vertės kūrimą, į aukštesnių visuomenės gerovės standartų puoselėjimą. Tai reiškia, jog ES pinigai investuojami į tas sritis, kurios gali ar galės ateityje duoti didesnę grįžtamąjį ryšį, pasireikšti didesne sukuriama visuomenine nauda. Finansų ministerijos atliktas vertinimas rodo, kad Europos Sąjungos (ES) investicijos skatino ekonomikos augimą ir užimtumą – per 2004–2013 metus jos lėmė 1,57 procentinio punkto didesnę realaus BVP vidutinį metinį augimą, o nedarbo lygis 2004–2015 m. buvo 4,6 proc. punkto mažesnis, nei būtų buvęs be ES investicijų (Finansų ministerija..., 2016). Taigi ES gaunamos investicijos tiesiogiai daro įtaką šalies ekonominei socialinei aplinkai.

Vis dėlto reikia atkreipti dėmesį į ES investicijų pritraukimo išskirtinumą, kuris įprastų investuotojų aspektu retai pasireiškia. ES investicijų daugiausia pritraukia probleminiai regionai, o jų tikslai orientuoti į visuomeninius poreikius, tuo tarpu vidaus bei užsienio investuotojams, dažniausiai vedamiems individualių poreikių, labiausiai patrauklūs ryškų potencialą turintys arba stiprūs, patikimi centrai, kuriuose formuojamas palankus investicinis klimatas. Kaip pastebi jau minėtas R. Dapkus (2008), nuo investicinio patrauklumo labiau nei nuo kitų veiksnių priklauso šalies ekonominė padėtis, todėl patrauklaus investicinio klimato formavimas turi būti įtrauktas į regioninės politikos programą, kaip vienas sprendimų regioninėms problemoms.

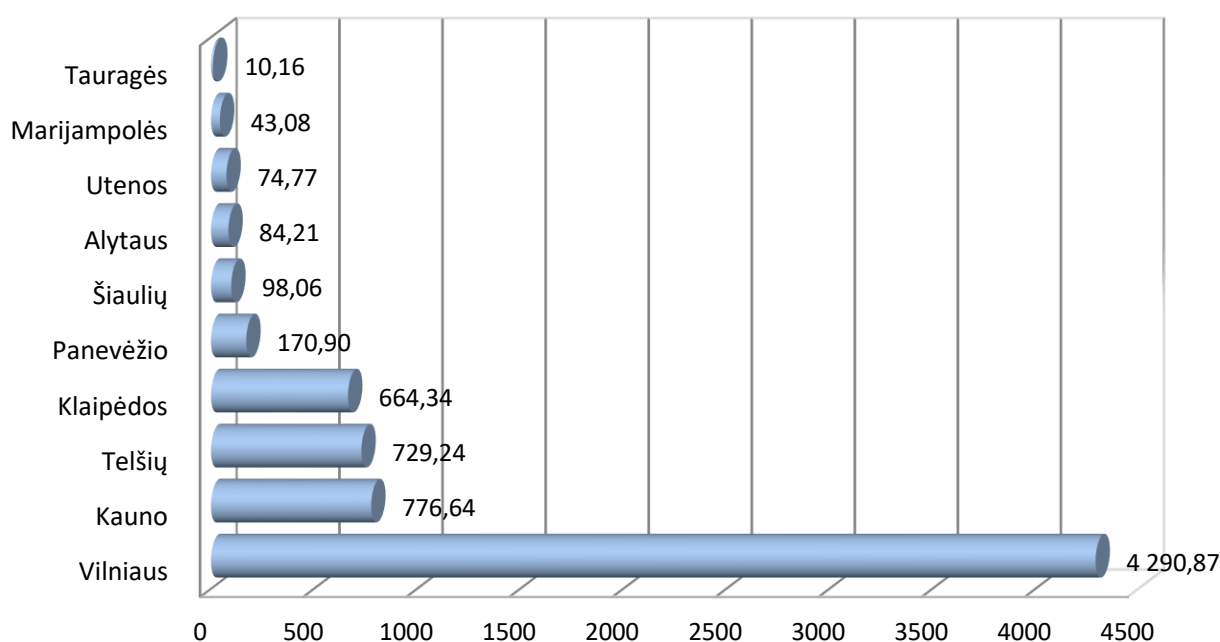
Patrauklų investicinį klimatą suponuoja įvairūs veiksniai. L. Geižutienė ir V. P. Sūdžius (2010) atkreipia dėmesį, kad šie turi būti stimuliuojantys investuotojus teritorijoje talpinti pagrindines gamybos galias, mokslines vystymosi laboratorijas, pagrindinius ofisus, marketingo tarnybas. Dažniausiai pagrindiniai motyvai, kurie pritraukia investuotojus, yra siejami su finansiniais lūkesčiais: mažesnė gamybos veiksnių kaina, sumažinanti gamybos kaštus ir didinanti pelningumą (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014 a). Tokie veiksniai, kaip moksliniai tyrimai ir technologijos, užsienio kapitalas, išplėtotą transporto infrastruktūra bei didelės produkcijos realizavimo galimybės regione taip pat teigiamai veikia vietovės investicinį patrauklumą. Tuo tarpu egzistuojanti nepalanki mokesstinė bazė, dažnai įvardijama kaip „didelė mokesčių našta“ investuotojams, stabdo investicijų kiekį į materialųjį turtą (Glebova ir kt., 2013). Anot S. Ezmale ir L. Litavniece (2011), konkurencinį pranašumą prieš investuotojus turi tas miestas, kuris pasižymi technologiniais, socialiniais, infrastruktūros ir instituciniais turtais. Analizuodamos Latgalos regiono investicinį patrauklumą, autorės pažymėjo, jog vietovės konkurencingumui užtikrinti būtina daugiau dėmesio skirti verslo aplinkos puoselėjimo, techninės infrastruktūros kūrimo, nekilnojamojo turto klausimams.

Pasitelkdami L. Berg ir E. Braun įžvalgomis, J. Sinkienė ir kt. (2010) įvardina konkrečius investicinį patrauklumą lemiančius veiksnius: vietovė turi turėti gerą prieinamumą, priimtinas žemės kainas, vietos mokesčius, palankų teisinį reguliavimą, pakankamą kiekį kvalifikuotos darbo jėgos. Taip pat verslui ir investuotojams svarbūs tokie aspektai, kaip rinkos dydis, esamų ir naujų klientų perspektyvos, partnerių prieinamumas, tiekėjai, finansai, gyvenamoji aplinka, viešųjų paslaugų kokybė. Apie šių veiksnių aktualumą investuotojams antrina ir D. Ruplienė ir kt. (2008). Tiesa, šių autorių analizės objektas - užsienio investuotojai. Jos atkreipia dėmesį, kad tiesioginės užsienio investicijos (TUI) yra vienas svarbiausių šalies makroekonominių rodiklių, užsienio kapitalas turi teigiamą įtaką vidaus produkto apimčiai, produktyvumui, inspiruoja naujų technologijų įsisavinimą.

Tiesioginių užsienio investicijų aktualumą valstybei, jų poveikį Lietuvai įvairiais aspektais vertina ne vienas Lietuvos autorius (Čegyte ir kt., 2009, Laskienė, 2010, Pekarskienė ir kt., 2011, 2012), tačiau regioninių tyrimų nėra daug. Šiuo aspektu pasižymėjo R. Sakalauskaitė ir kt. (2014 b), pateikę tiesioginių užsienio investicijų srautų Lietuvos apskrityse analizę. Jos metu atskleista, jog į mažąsias Lietuvos apskritis investuojama ženkliai mažiau nei į didžiąsias (7 pav.). Tačiau ši sąlyga negalioja Telšių apskrities konteksto atveju. Šis regionas pagal pritraukiamas užsienio investicijas yra vienas iš lyderių Lietuvoje. Anot Lietuvos laisvosios rinkos instituto eksperto L. Rekašiaus (2014), tokią situaciją lėmė Mažeikiuose veikianti naftos perdirbimo gamykla, taip pat šiame regione veikiančios kitos įmonės: „Ingman ledai“, „Pieno žvaigždės“. R. Sakalauskaitė ir

kt. (2014 b) taip pat pabrėžia apskrityse įsikūrusių didžiųjų šalies įmonių poveikį investiciniam patrauklumui.

Kita vertus, toks patrauklumas nebūtinai inspiruoja savivaldybės socialinės, ekonominės būklės gerėjimą. Anot D. Vidickienės ir R. Melnikienės (2008), ne mažiau nei pačios investicijos svarbus veiksnys yra pastarųjų sklaida. Didžiulės investicijos regione gali būti panaudotos vienos didelės tame regione veikiančios įmonės modernizavimui ir neturėti jokios įtakos regiono patrauklumui. Autorės pastebi, jog milijoninės investicijos į Ignalinos atominę elektrinę ar jau minėtą „Mažeikių naftą“ labai pagerina investicijų vienam gyventojui rodiklius, tačiau nepadidina šių regionų patrauklumo. Netgi priešingai. Šiame kontekste tikslinga pažymėti ir L. Šečkutės ir V. Tvaronavičiaus (2007) išvagas, kurie nekvestionuoja teigiamo tiesioginių užsienio investicijų poveikio ūkio plėtros aspektu: didinamas kapitalas, jo kokybė, naujos patirties bei žinių įnešimas į vietinę rinką. Tačiau autoriai vis dėlto abejoja, ar visada šis poveikis yra pasiekiamas ir ar visada TUI pačios užtikrina produktyvumo augimą. Ne ką mažiau svarbus ir neigiamas TUI aspektas, pasireiškiantis per užsienio kapitalo įmonėms sukuriamas galimybes įsisavinti ekonominę rentą bei „ištraukti“ kapitalą iš vietinės šalies.

7 pav. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvos apskrityse 2000-2011 m. (vidutiniškai per metus mln. EUR)

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Sakalauskaitė ir kt., (2014 b).

Labai panašios tendencijos būdingos ir materialiujų investicijų aspektu. Pastarosios, nukreiptos į materialaus turto įsigijimą, sukūrimą ar vertės padidinimą, privalo būti tikslingai

paskirstytos. Tik tokiu atveju galima tikėtis, jog investicijos pagerins savivaldybių ekonominę, socialinę padėtį, o sykiu ir savivaldybės patrauklumą. Vertinant šių investicijų pasiskirstymą, kaip ir TUI atveju, didžiųjų miestų regionai ženkliai lenkia likusius regionus. Pagrindinėmis priežastimis įvardijamos pastarųjų regionų ekonominės veiklos sritys, kurios daugiausiai orientuotos į žemės ūkį, iš kurio gaunama ekonominė nauda neužtikrina gyventojų užimtumo bei vietovės ekonominio augimo (Vijeikis, Baležentis, 2010).

Savivaldybių investicinio patrauklumo kontekste susiklostė paradoksali situacija: investuotojams patrauklūs ekonomiškai išsivystę regionai su geru socialiniu lygiu, tuo tarpu pastarųjų veiksmų augimą ženkliai skatina būtent investicijos. Tačiau, išskyrus Europos Sąjungos investicijas, kurios orientuotos daugiausiai į problemines savivaldybes ar jų atskiras sritis, patrauklaus investicinio klimato formavimas iš esmės siejamas su pelno galimybėmis, su savivaldybėje kuriamomis sąlygomis pelno augimui užtikrinti. Dėl to, kaip pastebi A. Stankaitytė ir kt. (2010), „dabartiniu metu nauji strateginiai infrastruktūros objektai koncentruojami didžiausios urbanizacijos regionuose ir neturi didesnės įtakos atsiliekančioms, geografiškai toliau esantiems nuo didžiųjų urbanizacijos centrų, regionams. Šie atsiliekančios regionai ilgainiui praranda investicinį patrauklumą ir be tam tikrų valstybinio lygio sprendimų nebesugeba konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Todėl tiesioginių investicijų tempai lėtėja ir lėtės tol, kol šalies ekonominio potencialo didėjimas nebus paremtas visų šalies regionų tolygia plėtra“.

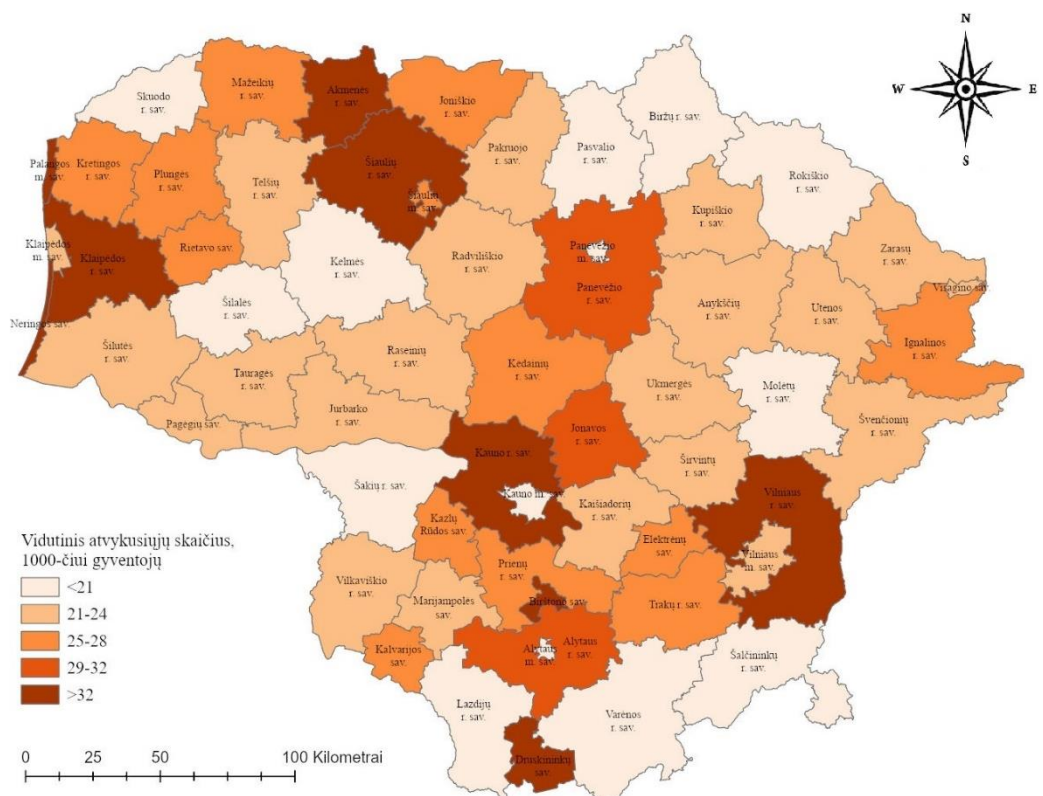
Įvertinus atliktus tyrimus, akivaizdus tiesioginių užsienio ir materialinių investicijų tyrimų kiekių skirtumas. Pastarųjų pasiskirstymas skirtingose vietovėse, to priežastingumas, autorių analizuojamos kur kas mažiau nei tiesioginių užsienio investicijų atvejais. Nepaisant to, esminių tyrimų Lietuvos savivaldybių lygmenyje trūksta abiem atvejais.

2. LIETUVOS SAVIVALDYBIŲ PATRAUKLUMO ANALIZĖ

Įvertinus skirtingų krypčių tyrimų rezultatus, atlikus teorinę analizę, galima susidaryti tam tikrą *bendrą* Lietuvos savivaldybių patrauklumo gyventojams, turistams ir investuotojams vaizdą. Pagrindinis jo aspektas - didžiųjų Lietuvos miestų savivaldybėms atitenkantis traukos centrų vaidmuo. Taip pat tapo aišku, kad patrauklumu pasižymi ir kitos Lietuvos savivaldybės, nors panašu, kad nebūtinai visoms suinteresuotosioms grupėms vienodai.

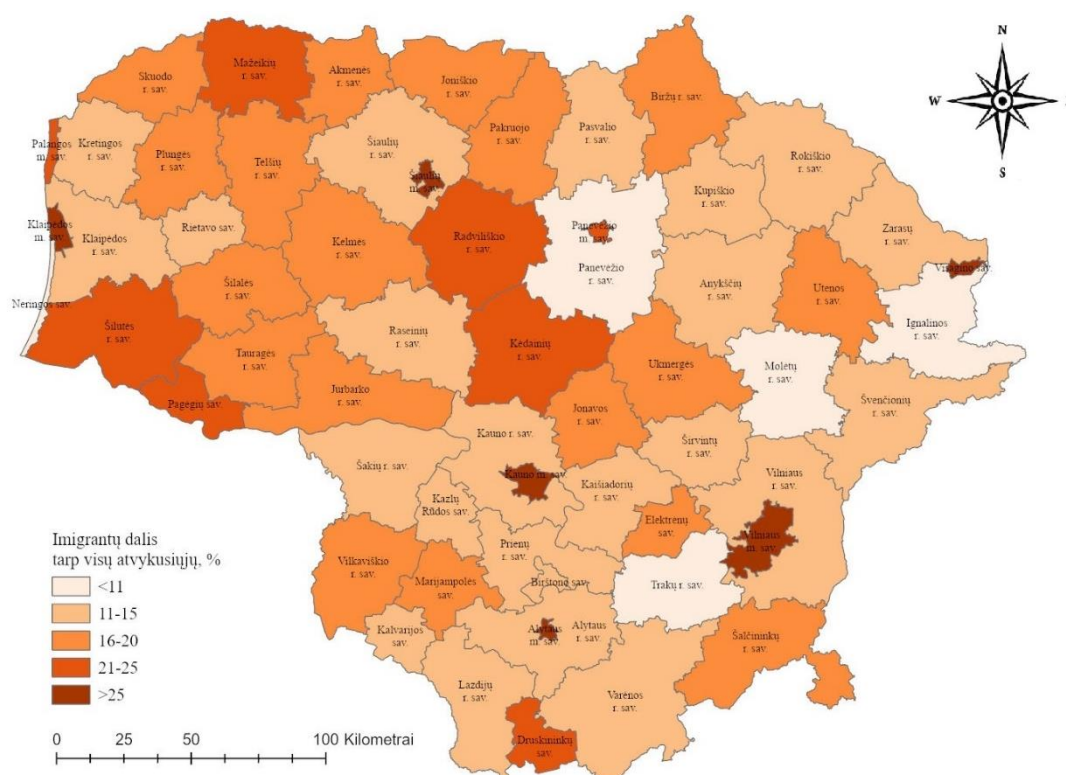
2.1. Savivaldybių patrauklumas gyventojams

Lietuvos savivaldybių patrauklumą gyventojams atspindi pastarųjų migracija, kurios kryptys ir intensyvumas per tiriamąjį laikotarpį Lietuvoje neišvengiamai keitėsi. Pirmiausia, ryškus gyventojų judėjimas pastebimas 2008–2010 m. ekonominės krizės metu, kai itin suintensyvėjo emigracija į užsienio šalis kone iš visų savivaldybių. Kita emigrantų banga pasireiškė po 2010 metais įvesto privalomojo sveikatos draudimo mokesčio. Tiesa, tai ne kiek paskatino pačią emigraciją, kiek atskleidė jos ankstesnį mastą (visi anksčiau palikę šalį, ėmė masiškai deklaruoti išvykimą). Kalbant apie savivaldybių patrauklumo pokyčius, tiriamuoju laikotarpiu labai ryškiai augo susidomėjimas santykinai netoli miestų esančiomis savivaldybėmis. Tokią tendenciją atspindi ir vienas iš pagrindinių darbe analizuojamų migracijos rodiklių – vidutinis atvykstančių naujų gyventojų skaičius, tenkantis 1000-čiui jau esamų gyventojų (8 pav.).

8 pav. Vidutinis 2005-2018 m. atvykusiųjų skaičius savivaldybėse, 1000-čiui gyv. Sudarytas autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

Žemėlapyje aiškiai išsiskiria savivaldybės, esančios šalia/aplink didžiuosius miestus. Pirmiausia – tai didžiųjų Lietuvos miestų rajonų savivaldybės (Klaipėdos (52), Kauno (45), Vilniaus (34), Šiaulių (33) rajonų savivaldybės). Kitos, nors ir šiek tiek mažiau patrauklios, yra Jonavos (30), Panevėžio (29) bei Alytaus (29) rajonų savivaldybės. Tuo tarpu miestų savivaldybės nėra tokios patrauklios, nors jų įtaka gyventojų pasirinkimui akivaizdi. Tokie rezultatai gali būti traktuojami ir kaip suburbanizacijos proceso išdava. (Tiesa, šiame darbe vietinės migracijos kryptys nėra tiriamos, tačiau imigrantų rodikliai didžiųjų miestų rajonų savivaldybėse leidžia laikytis šios prielaidos: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Alytaus rajonų savivaldybėse imigrantų dalis tarp visų atvykusiųjų siekia tik 10–15 procentų (9 pav.). Atvykę/grįžę iš užsienio šalių gyventojai dažniausiai renkasi miesto savivaldybes.)

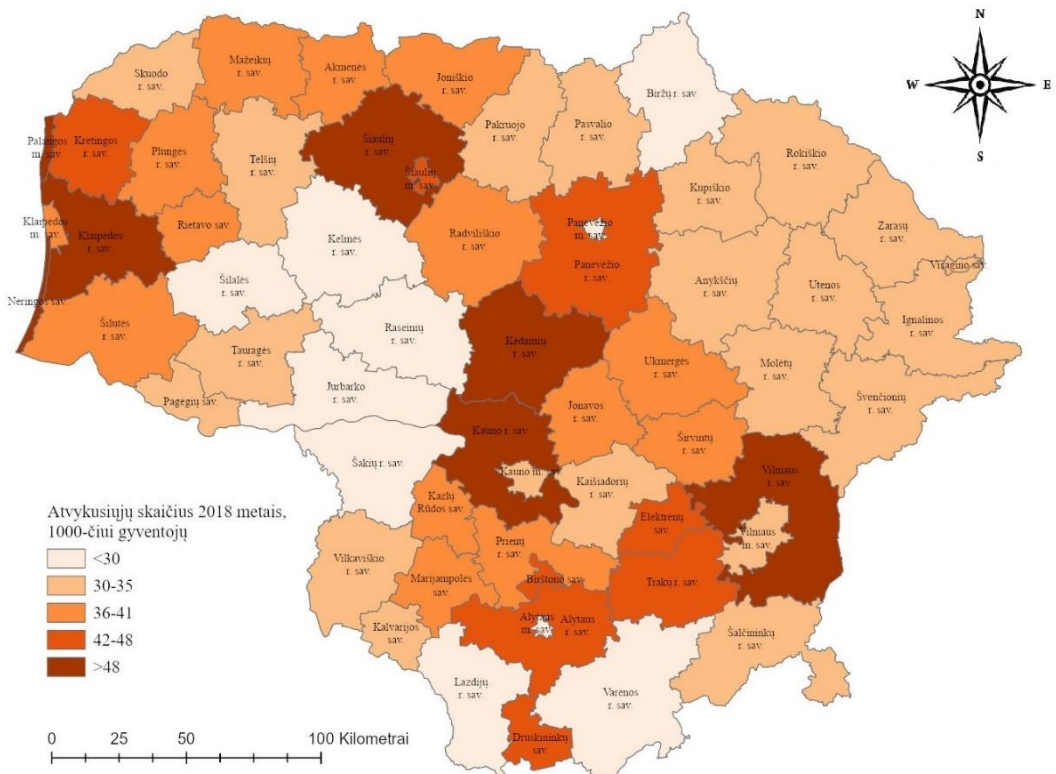
9 pav. Imigrantų dalis tarp visų atvykusiųjų 2005-2018 m., %

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

Tarp patraukliausių gyventojams savivaldybių yra ir Akmenės r. savivaldybė, taip pat kurortines Palangos, Druskininkų, Birštono ir Neringos savivaldybės. Pastaroji pasižymi dideliu atotrūkiu nuo kitų savivaldybių – vidutiniškai per metus šios savivaldybės 1000-čiui gyventojų tenka 107 atvykusiųjų, kai visų šešiasdešimties savivaldybių rodiklių vidurkis 26, mediana 24. Žinoma, yra tikimybė, kad dėl savo specifikos, ši kurortinė savivaldybė pritraukia gyventojus, kurie iš tiesų joje negyvena arba gyvena tik tam tikrais periodais (pavyzdžiui, atostogų metu), tačiau dėl vietiniams gyventojams suteikiamų ekonominių lengvatų, gyvenamąją vietą deklaruoja būtent šioje savivaldybėje.

Mažiausiai populiaros tarp gyventojų yra savivaldybės, išsidėsčiusios Lietuvos šiaurės rytu, pietvakarių ir pietų dalyse (ypač išsiskiria pasienyje esančios Pasvalio, Biržų, Rokiškio, Lazdijų, Varėnos, Šalčininkų, Šakių rajonų savivaldybės, tarp jų ir Skuodo rajono savivaldybė), kurios LR teritorijų bendrajame plane „Lietuva 2030“ (2018) išskirtos kaip probleminiai arealai, pasižymintys žemais ekonominiais ir socialiniais rodikliais.

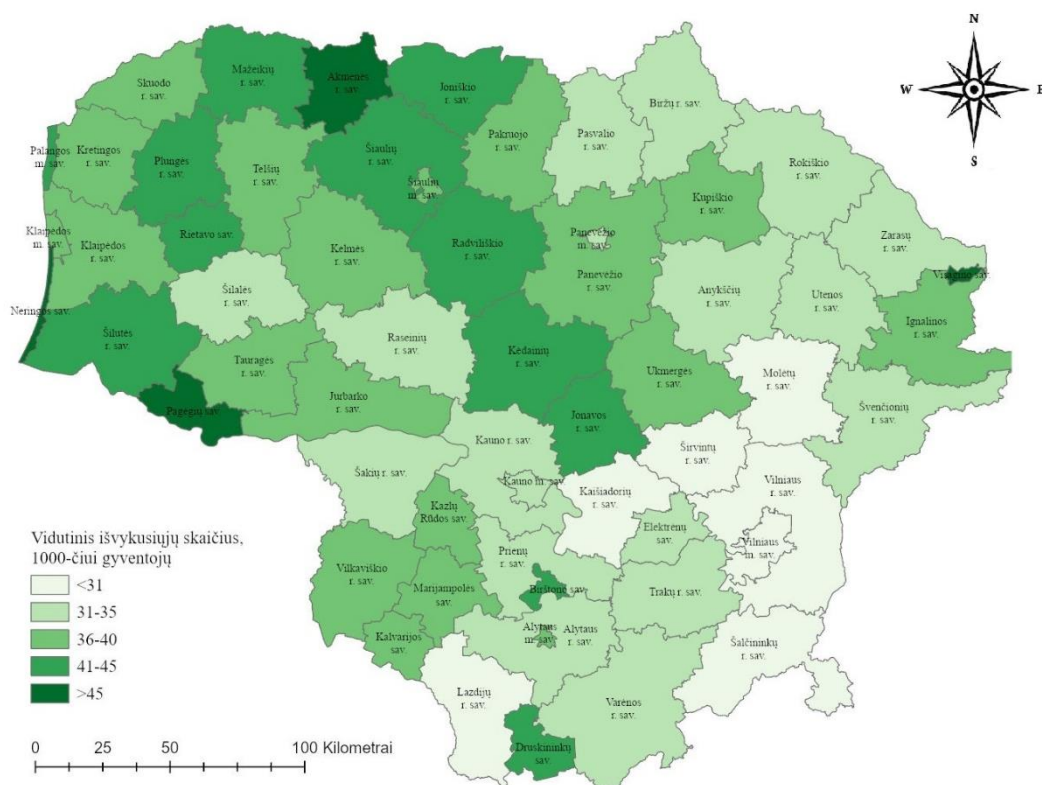
Netikėtai tarp nepatraukliausių atsiranda ir Alytaus, Panevėžio bei Kauno miestai. Tiesa, kaip pastebi doc. dr. E. Spiriajevas (*pastaba*: ekspertinės apklausos respondentas), dėl plėtojamos infrastruktūros, daugėjančio jauno amžiaus gyventojų skaičiaus, Kauno miesto savivaldybės patrauklumas ateityje gali reikšmingai išaugti. Atkreipus dėmesį į 2018 metų patraukliausių savivaldybių žemėlapi (10 pav.), matyti, kad jau dabar Kauno m. savivaldybė sulaukia daugiau gyventojų nei įprastai. Tiriamuoju laikotarpiu (2005–2018 m.), būtent 2018 metais į Kauno m. savivaldybę atvyko didžiausias skaičius gyventojų – 8698, maždaug 30 atvykusiųjų 1000-čiui gyventojų. Lyginant su 2017 metais – tai net 26 % daugiau.

10 pav. Atvykusiųjų pasiskirstymas savivaldybėse 2018 metais, 1000-čiui gyv.
Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2018).

Tarp augančio patrauklumo savivaldybių galima paminėti ir Kėdainių r. bei santykinai netoli Vilniaus esančias Trakų r. ir Elektrėnų savivaldybes. Pastarosios patrauklumo potencialą gyventojams įžvelgia ir prof. dr. D. Krupickaitė (*pastaba*: ekspertinės apklausos respondentas). Anot jos, šios savivaldybės geografinė padėtis, pakankamai didelis Elektrėnų miestas bei patraukli gamtinė aplinka ateityje gali lemti vis didesnę gyventojų susidomėjimą ja. Tai rodo ir paskutinių

metų teigiami migracijos saldo rodikliai, 2017 ir 2018 metais į šią savivaldybę daugiau gyventojų atvyko, nei iš jos išvyko (atitinkamai 2 ir 4 gyventojai, tenkantys 1000-čiui). Trakų r. savivaldybė 2018 metais taip pat turėjo daugiau atvykstančių nei išvykstančių (7 gyventojai, tenkantys 1000-čiui). Tuo tarpu Kėdainių r. savivaldybėje, nepaisant vis augančio atvykstančiųjų skaičiaus, nuolatinių gyventojų nuosekliai mažėja. Vidutiniškai tiriamuoju laikotarpiu Kėdainių r. savivaldybė kasmet sulaukė 26 atvykusiųjų 1000-čiui gyventojų, tačiau paraleliai dėl migracijos proceso kasmet vidutiniškai prarasdavo 2/3 daugiau (43 išvykusiųjų 1000-čiui gyventojų).

11 pav. Savivaldybių pasiskirstymas pagal vidutinį išvykusiųjų skaičių 2005–2018 m., 1000 gyv.

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

Taigi išvykusiųjų pasiskirstymas iš esmės gali koreguoti patraukliausių gyventojams savivaldybių išsidėstymą. Pagal šį rodiklį Lietuvos žemėlapyje galima skirti į dvi dalis: daugiausia gyventojų išvyksta iš savivaldybių, esančių vakarų–šiaurės vakarų Lietuvos dalyje, tuo tarpu šiaurės rytų, rytų, pietryčių pusėje gyventojai kur kas mažiau linkę palikti savivaldybes, kuriose jie apsistoję (11 pav.). Tai galima aiškinti dviem aspektais: pirma – Vilniaus regione esančios savivaldybės yra labai patogios gyventojams dėl savo geografinės padėties sostinės atžvilgiu; antra – šiaurės rytų ir pietų Lietuvos savivaldybėse santykinai daugiau vyresnio amžiaus gyventojų (Daugirdas ir kt., (2013), Tučas, (2018)), dėl ko jie, tikėtina, mažiau linkę migruoti.

Įvertinus visą tiriamąjį laikotarpį, dėl didesnio išvykusiųjų nei atvykusiųjų gyventojų skaičiaus, nuostolius patiria 93% procentai visų savivaldybių ir tik keturios iš šešiasdešimties

pasizymi teigiamu vidutiniu migracijos saldo rodikliu: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos rajonų ir Neringos savivaldybės. Dėl santykinai nedidelių verčių, reiktų išskirti ir Vilniaus m. savivaldybę, kuri dėl migracijos procesų kasmet vidutiniškai praranda po 1 gyventoją 1000-čiui gyv. (reikia pažymėti, kad nuo 2012 m. (išskyrus 2015 m.) į sostinę atvyksta daugiau nei iš jos išvyksta, taigi tai tik patvirtina šios savivaldybės patrauklumą gyventojams). Pagal migracijos saldo rodiklį prie patrauklių savivaldybių vertėtų išskirti ir jau anksčiau aptartą Trakų r. (-4 gyventojai 1000-čiui gyv.) savivaldybę, taip pat Alytaus r. (-5) ir Palangos m. (-5) savivaldybes. Tuo tarpu įvertinus Akmenės r. savivaldybės (pagal atvykstančiųjų skaičių priskirta prie patrauklių savivaldybių) migracijos saldo rodiklį, paaiškėja, kad jis vienas iš žemiausių tarp visų 60 savivaldybių (-21). Vidutiniškai kasmet savivaldybės 1000-čiui gyventojų tenka 56 išvykusiųjų (palyginimui, mažiausiai gyventojų išvyksta iš Vilniaus m. savivaldybės – vidutiniškai 23 išvykę 1000-čiui gyv.). Taigi iš esmės pastarieji rodikliai paneigia pirminį savivaldybės patrauklumą.

Tokie rezultatai verčia pritarti daugeliui ankstesnių tyrimų autorių, kad geriausias rodiklis savivaldybių patrauklumui nustatyti yra migracijos saldo. Vadovaujantis juo, sudarytos penkios grupės, pagal savivaldybių patrauklumą gyventojams (1 lentelė). Iš jų matyti, kad ir pagal migracijos saldo rodiklį miestų rajonų bei kurortinės savivaldybės išlieka patraukliausios. Tiesa, šį kartą tarp šių patenka ir Vilniaus m. savivaldybė. Taip pat prie patrauklių priskiriamos santykinai netoli Vilniaus esančios Šalčininkų r., Širvintų r. ir Švenčionių r., netoli Klaipėdos esanti Kretingos r. savivaldybės, į kurias kasmet atvykstančių gyventojų sulaukiama vis daugiau. Tuo tarpu, Kalvarijos r. ir Molėtų r. savivaldybės pasižymi tam tikru stabilumu: atvykstančių ir išvykstančių santykis išlaikomas panašus beveik visu tiriamuoju laikotarpiu, nors jų patrauklumas diskutuotinas. Tiesa, dr. G. Pociūtė-Sereikienė (*pastaba*: ekspertinės apklausos respondentas) įžvelgia Molėtų r. savivaldybės potencialą, teikdama, jog dauguma aplink didžiuosius miestus, o ypač Vilnių, esančios „žiedinės“ savivaldybės tampa vis patrauklesnės gyventojams, dėl gerai išvystytos infrastruktūros (lengvai pasiekiami miestai, o tuo pačiu "neapkrautos" ir patogesnės gyvenimui), daugelis savivaldybių yra gražioje gamtinėje aplinkoje.

1 lentelė. Savivaldybių skirstymas pagal patrauklumą gyventojams 2005–2018 m., migracijos saldo 1000 gyventojų

Savivaldybių patrauklumas	Vidutinis migracijos saldo	Savivaldybės
Labai patrauklios	-5,0 ir daugiau	Alytaus r., Kauno r., Klaipėdos r., Neringos, Palangos m., Trakų r., Vilniaus m., Vilniaus r.

Nukelta į kitą puslapį

Patrauklios	nuo -5,1 iki -10,0	Birštono, Druskininkų, Elektrėnų, Ignalinos r., Kaišiadorių r., Kalvarijos, Kretingos r., Molėtų r., Panevėžio r., Prienų r., Šalčininkų r., Širvintų r., Švenčionių r., Utenos r.
Vidutiniškai patrauklios	nuo -10,1 iki -15,0	Anykščių r., Jonavos r., Kauno m., Kazlų Rūdos, Klaipėdos m., Kupiškio r., Lazdijų r., Marijampolės, Mažeikių r., Panevėžio m., Plungės r., Raseinių r., Rokiškio r., Šakių r., Šiaulių r., Tauragės r., Ukmergės r., Varėnos r., Zarasų r.
Mažiau patrauklios	nuo -15,1 iki -20,0	Alytaus m., Biržų r., Joniškio r., Jurbarko r., Kėdainių r., Kelmės r., Pakruojo r., Pasvalio r., Radviliškio r., Rietavo, Skuodo r., Šiaulių m., Šilalės r., Šilutės r., Telšių r., Vilkaviškio r.
Nepatrauklios	-20,1 ir mažiau	Akmenės r., Pagėgių r., Visagino m.

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

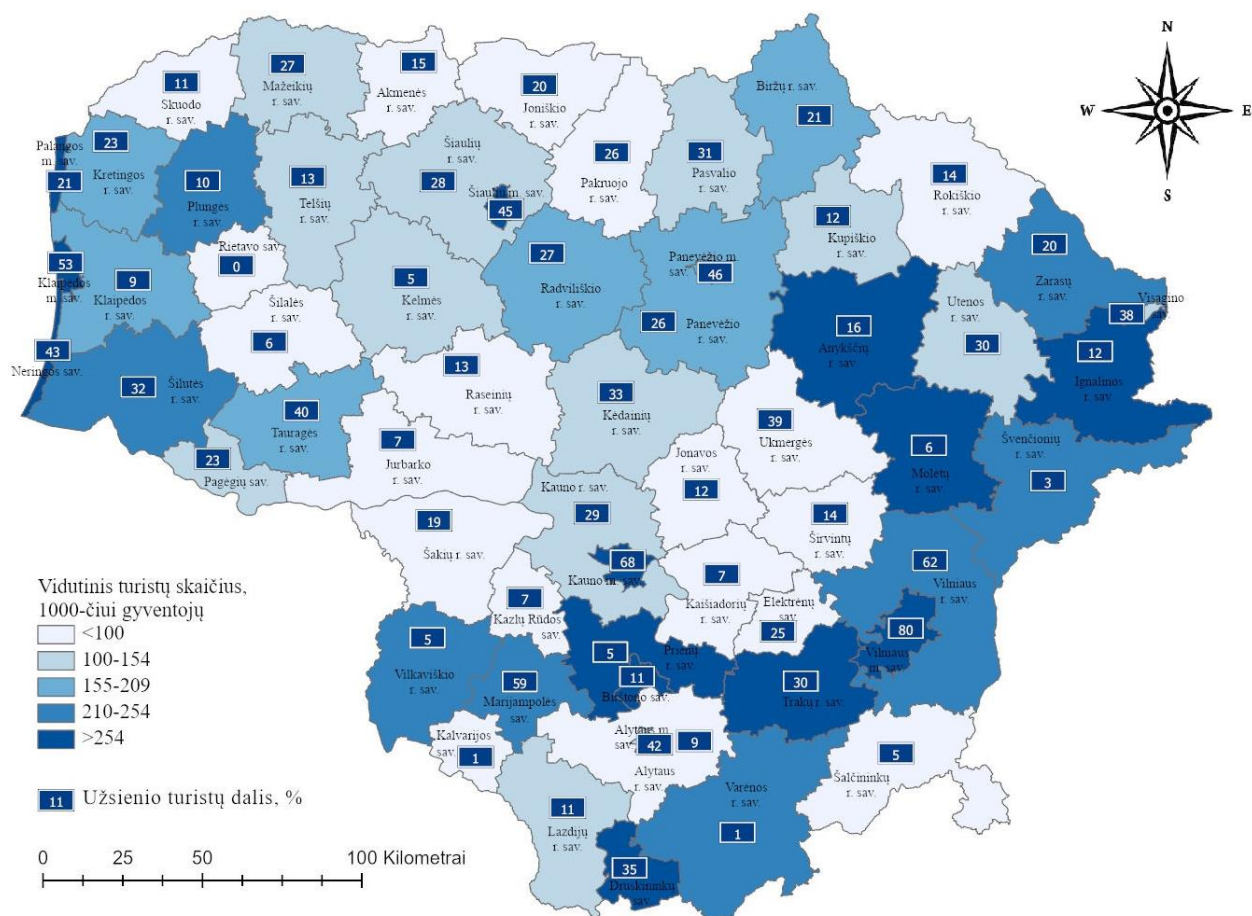
Į mažiau patrauklių ir nepatrauklių grupes priskirtos savivaldybės pasižymi dideliu išvykusiųjų skaičiumi ir atitinkamai jos beveik visos išsidėsto Vakarų – Šiaurės Vakarų – Šiaurės Lietuvos dalyje (išskyrus Alytaus m., Visagino, Vilkaviškio r. ir, šiek tiek arčiau Lietuvos vidurio esanti, Kėdainių r. sav.). Mažiausiai patrauklios gyventojams yra Lietuvos pasienio savivaldybės (12 iš 19). Įdomu tai, kad ne itin patrauklus gyventojams yra Šiaulių miestas arba netgi visa Šiaulių apskritis (net Šiaulių r. savivaldybė patenka tik į „Vidutiniškai patrauklios“ grupę, kai visos kitos didžiųjų miestų rajonų savivaldybės yra priskiriamos labai patrauklioms/patrauklioms). Tiesa, tai vėlgi galima būtų aiškinti demografinė gyventojų sudėtimi – didesnę judėjimą galimai inspiruoja jaunesnis gyventojų amžius (Tučas, (2018) ir tai nebūtinai susiję su savivaldybės patrauklumo aspektu.

Įvertinus visas savivaldybes pagal jų patrauklumą gyventojams, stebima ir dar viena tendencija – savivaldybės pagal patrauklumo lygį neretai išsidėsto grupėmis, tam tikrais regionais, atskirais arealais (pajūrio, pasienio, vidurio Lietuvos, Vilniaus regionas ir pan.), ir tik nedažnos išimtyms, kai viena savivaldybė ženkliai išsiskiria iš aplink esančių kitų savivaldybių (pvz. Visaginas). Tikėtina, tam įtakos turi šalyje vykdomos įvairios regioninės politikos.

2.2. Savivaldybių patrauklumas turistams

Savivaldybių patrauklumą turistams geriausiai atspindi vidutinis atvykstančių turistų skaičius, tenkantis 1000 gyventojų. Tiriamuoju laikotarpiu ryškiai pastebimas šio skaičiaus augimas daugelyje savivaldybių, o tai reiškia vis didesnę jų patrauklumą turistams. Vis dėlto, kaip ir gyventojų, taip ir turistų pasiskirstymas savivaldybėse yra nevienodas, o to rezultatas labai

aiškūs patrauklumo regionai (12 pav.), kurie iš esmės atitinka Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programoje išskirtų patraukliausių turizmo regionų kryptis (2014).

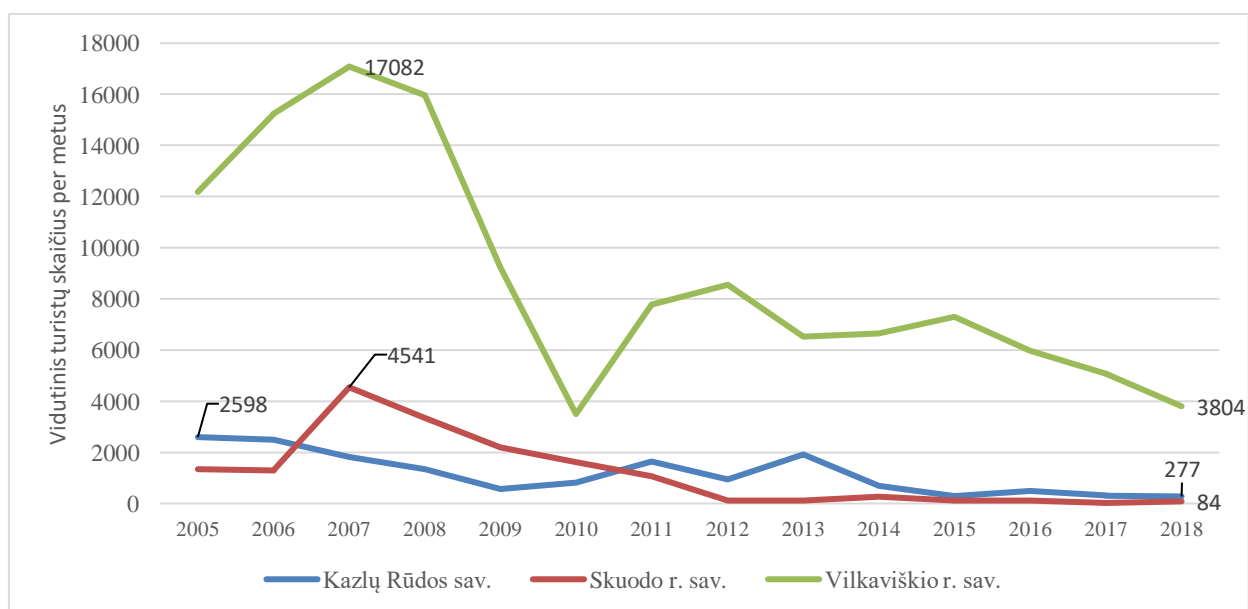
12 pav. Vidutinis turistų skaičius savivaldybėse 2005–2018 m., 1000 gyv.

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

Didžiausi turistų srautai pasiskirsto tose savivaldybėse, kurios žinomos dėl išskirtinių gamtinių rekreacinių išteklių (ežerai, upės, jūra, kalvos ir pan.) istorinių ir architektūrinių traukos objektų (pily, dvarai, senamiesčiai ir kita). Todėl turizmui patraukliausios savivaldybės pirmiausia yra Lietuvos kurortai (Palangos m., Neringos, Birštono, Druskininkų), taip pat didieji Lietuvos miestai (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai), turistų pripažintas traukos centras – Trakai, na ir turtingos savo kraštovaizdžiu Anykščių r., Molėtų r., Prienų r. ir Ignalinos r. savivaldybės. Įdomu tai, kad jeigu vertintume savivaldybių patrauklumą pagal vidutinį atvykstančių turistų skaičių 1 km², pastarosios patraukliausiomis nebūtų laikytinos. Turistų kiekis šių savivaldybių kvadratiniam kilometre svyruoja tik nuo 6 iki 20, kai didžiuosiuose miestuose ir Lietuvos kurortuose turistų skaičius 1 km² siekia ir 2800. Tiesa, tai netaikytina Šiaulių miesto savivaldybei. Ši išsiskiria ir tuo, kad visu tiriamuoju laikotarpiu pritraukia labai panašų (santykinai stabilų) turistų skaičių (vidutiniškai 426, 1000-čiui gyv.), tuo tarpu absoliuti dauguma savivaldybių jų sulaukia kiekvienais metais vis daugiau (kartais net ir labai ženkliai, pavyzdžiui, į Kretingos r.

savivaldybę 2018 m. atvyko net 46 kartus daugiau turistų nei 2005 m. ir pagal jų kiekį, tenkanti 1000 gyventojų (895), ji atsiduria tarp patraukliausių Lietuvos savivaldybių).

Egzistuoja ir priešingos tendencijos, kai savivaldybėse turistų skaičiai 2005–2018 metais ženkliai mažėjo. Kasmet vis mažiau turistų sulaukia ir taip nepopuliarios Skuodo r. (pavyzdžiui, paskutinius 5 metus sulaukiama vidutiniškai 89% mažiau turistų nei savivaldybės 2005–2018 m. vidurkis), Kazlų Rūdos (-64%) savivaldybės, turistų susidomėjimą praranda ir vis dar priskiriama prie patrauklių Vilkaviškio r. savivaldybė (-73%) (13 pav.). Kita vertus, šią savivaldybę aplanko vis daugiau užsienio turistų, nors, reikia pastebėti, pastarieji visgi dažniausiai lankosi Lietuvos miestuose: Vilniaus m., Kauno m., Klaipėdos m., Šiaulių m., Panevėžio m., Alytaus m., Marijampolės, taip pat Vilniaus r. ir Neringos savivaldybėse, o gamtiniais ištekliais viliojančios savivaldybės labiau patrauklios vietiniams turistams.

13 pav. Turistų srautų mažėjimas savivaldybėse 2005–2018 m., vidutinis turistų skaičius 1000 gyv.

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

Grįžtant prie patrauklumo turistams tendencijų, neišvengiamai pastebimos savivaldybių grupės, kurios nepasižymi išskirtiniais (unikaliais) rekreaciniais ištekliais ar kitais traukos objektais (pvz. išpuoselėtais dvarais ar kt.), todėl mažai patrauklios tiek užsienio, tiek vietiniams turistams. Kaip ir gyventojams, taip ir šiems mažiau patrauklios Lietuvos šiaurinėje dalyje esančios pasienio savivaldybės. Taip pat rečiau turistai lankosi vidurio Lietuvoje (išimtis Kauno m. savivaldybė). Ypač išsiskiria Šakių r. savivaldybė, kurios 1000-čiui gyventojų vidutiniškai tenka tik 18 turistų per metus (turistų vidurkis, neįtraukiant akivaizdžių išskirčių Neringos, Palangos m., Druskininkų ir Birštono savivaldybių, lygus 232 turistams), tik santykinai šiek tiek

daugiau jų sulaukia Elektrėnų (31), Jonavos r. (43), Širvintų r. (45) savivaldybės. Pastaroji, dėl geografinės padėties, taip pat patrauklios gamtinės aplinkos, anot prof. dr. Dovilės Krupickaitės, ateityje gali sulaukti turistų skaičiaus didėjimo. Tačiau analizuojant 2005–2018 metų turistų srautų duomenis, kol kas nepastebimas joks reikšmingesnis pokytis, kuris išskirtų šią Širvintų r. savivaldybę iš kitų ir leistų tikėtis didesnio jos populiarumo ateityje. Visiškai kitos tendencijos kalbant apie Elektrėnų savivaldybę, į kurią pastaraisiais metais atvyksta ženkliai didesnis skaičius turistų (tiek vietinių, tiek užsienio), todėl pastarąją, nepaisant vidurkinių reikšmių, būtų galima priskirti prie šiek tiek patrauklesnių savivaldybių (2 lentelė).

**2 lentelė. Savivaldybių skirstymas pagal patrauklumo tendencijas turistams
2013–2018 m., turistų skaičius 1000 gyv.**

Patrauklumo lygis pagal vidutines reikšmes	Patrauklumo pokytis, stebint 2013–2018 m. tendencijas	Savivaldybės
Nepatrauklios	Išlieka mažai patrauklios	Akmenės r., Alytaus r., Jonavos r., Jurbarko r., Kalvarijos, Kaišiadorių r., Kazlų Rūdos, Raseinių r., Rietavo, Rokiškio r. Skuodo r., Šakių r., Šalčininkų r., Šilalės r., Širvintų r., Ukmergės r.
	Tampa patrauklesnės	Elektrėnų, Joniškio r., Pakruojo r.
	Tampa vidutiniškai patrauklios	–
	Tampa patrauklios	–
	Tampa labai patrauklios	–
Mažiau patrauklios	Tampa mažai patrauklios	–
	Išlieka mažiau patrauklios	Alytaus m., Kelmės r., Kupiškio r., Mažeikių r., Telšių r., Utenos r., Visagino m.
	Tampa vidutiniškai patrauklios	Kauno r., Kėdainių r., Lazdijų r., Pagėgių, Pasvalio r., Šiaulių r.
	Tampa patrauklios	–
	Tampa labai patrauklios	–
Vidutiniškai patrauklios	Tampa mažai patrauklios	–
	Tampa mažiau patrauklios	–
	Išlieka vidutiniškai patrauklios	Biržų r., Panevėžio m., Panevėžio r., Radviliškio r., Tauragės r.
	Tampa patrauklios	Klaipėdos r.,
	Tampa labai patrauklios	Kretingos r.
Patrauklios	Tampa mažai patrauklios	–
	Tampa mažiau patrauklios	Švenčionių r., Vilkaviškio r.
	Tampa vidutiniškai patrauklios	–
	Išlieka patrauklios	Plungės r., Varėnos r., Vilniaus r., Zarasų r., Šilutės r.
	Tampa labai patrauklios	Marijampolės

Nukelta į kitą puslapį

Labai patrauklios	Tampa mažai patrauklios	–
	Tampa mažiau patrauklios	–
	Tampa vidutiniškai patrauklios	–
	Tampa patrauklios	–
	Išlieka labai patrauklios	Anykščių r., Birštono, Druskininkų, Ignalinos r., Kauno m., Klaipėdos m., Molėtų r., Neringos, Palangos m., Prienų r., Šiaulių m., Trakų r., Vilniaus m.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis (2005–2018)

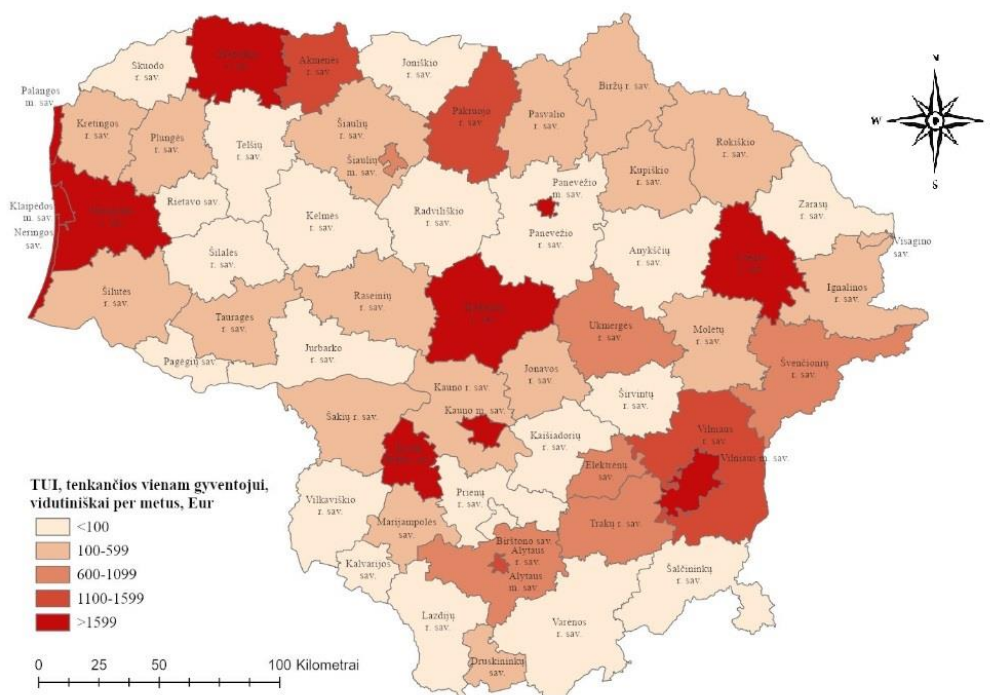
Tenka pripažinti, kad vidurkiniai rodikliai neretai ignoruoja reikšmingas tendencijas. Yra ir daugiau savivaldybių, kurios neatitinka joms priskirtų patrauklumo grupių (tokia išvada daroma įvertinus visų 14 tiriamųjų metų turistų skaičiaus dinamiką) (2 lentelė). Ypač atkreiptinas dėmesys į tokias savivaldybes, kurių patrauklumo vertinimas pagal paskutinius 5 metus labai skiriasi nuo vidutinių reikšmių rezultatų. Pavyzdžiui, Pakruojo r. savivaldybė, pagal vidutines reikšmes priskirta nepatrauklių savivaldybių kategorijai, tačiau nuo 2013 metų, jos patrauklumas turistams labai ženkliai išaugo (9 kartus, tikėtina, kad tai susiję su Pakruojo dvaro sutvarkymu ir pritaikymu visuomenei), todėl bendrame kontekste ją laikyti turistams nepatrauklia būtų klaidinga. Dar Panaši situacija ir su Klaipėdos r. bei Kretingos r. savivaldybėmis, kurias tikslinga priskirti aukštesnio patrauklumo grupėms: atitinkamai patrauklių ir labai patrauklių. Taip pat pasitaikė ir neigiamų tendencijų, kai savivaldybės pagal vidutines reikšmes priskiriamos aukštesnei patrauklumo kategorijai, o turistų skaičiaus kaita rodo žemesnę. Pavyzdžiui, Vilkaviškio r. ir Švenčionių r. savivaldybės, kurios pagal vidutines reikšmes priskirtos prie patraukliųjų, tačiau jau dešimtmetį turistų pritraukia vis mažiau.

Atsižvelgus į šiuos pergrupavimus, patraukliausių savivaldybių išsidėstymas dar labiau atitinka Vilniaus, Pajūrio, Nemuno žemupio, Pietų Dzūkijos, Žemaitijos aukštumų bei Rytų Aukštaitijos turizmo regionus. Taip pat ryškėja vis patrauklesnis Lietuvos vidurio šiaurės regionas, apimantis Šiaulių m., Šiaulių r., Radviliškio r., Kėdainių r., Panevėžio m., Panevėžio r., Pakruojo r., Pasvalio r. ir Biržų r. savivaldybes.

2.3. Savivaldybių patrauklumas investuotojams

Analizuojant investicijų pasiskirstymą savivaldybėse 2005–2018 m., sunku išskirti vieną ryškiają tendenciją. Tiesioginių užsienio investicijų esminiai pokyčiai pastebimi tik tose savivaldybėse, kuriose tiriamuoju laikotarpiu atsiradė naujos didelės apimties užsienio kapitalo įmonės. Tuo tarpu kitose savivaldybėse galima išvelgti tam tikrą stabilumą: vienos pasižymi nuosekliu investicijų augimu, kitos – jų mažėjimu, trečios – jų išlaikymu. Itin didelių šuolių nepastebima ir materialinių investicijų atveju, o tai leidžia pasitikėti vidutinių reikšmių rezultatais.

Atlikus savivaldybių grupavimą pagal vidutinės tiesioginės užsienio investicijas (TUI), tenkančias vienam gyventojui per metus, pastebima, kad TUI reikšmės „seka“ savivaldybes, kuriose ne vienerius metus veikia užsienio kapitalo įmonės (14 pav.).

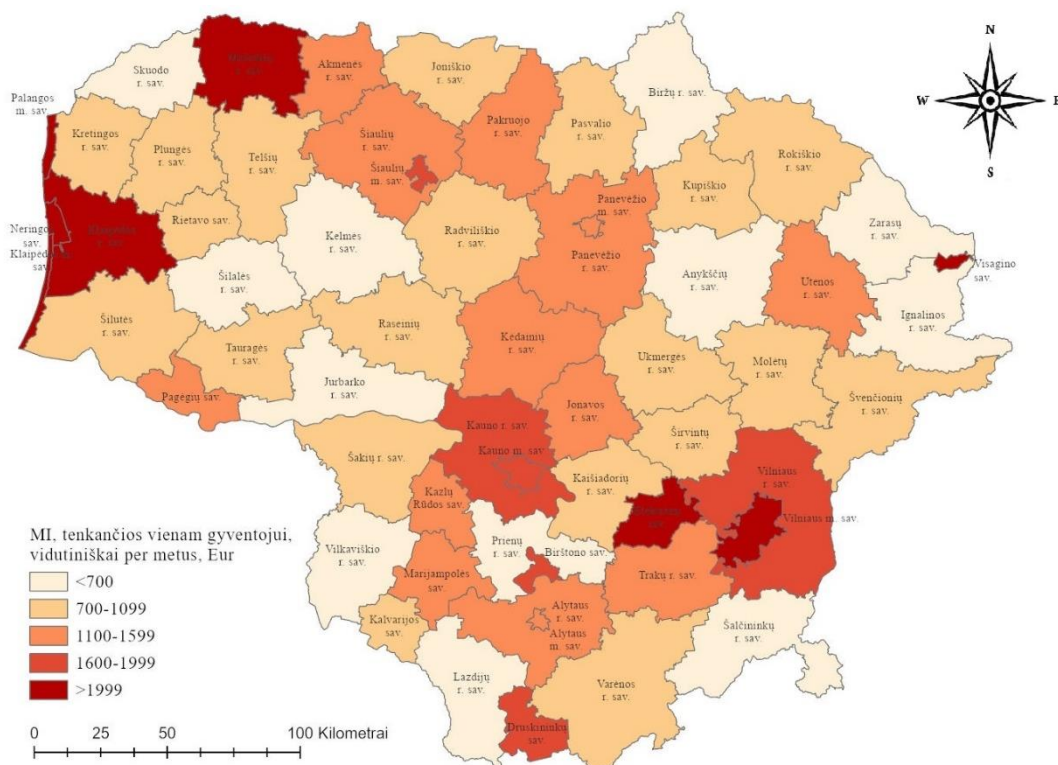
14 pav. Vidutinis tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas savivaldybėse 2005–2018, Eur/1 gyventojui per metus

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).

Daugiausia jų pritraukia Mažeikių r. savivaldybė, vidutiniškai 16898,6 eurų vienam gyventojui per metus, dėl joje veikiančios naftos perdirbimo įmonės AB „Orlen Lietuva“, taip pat didele stipraus užsienio kapitalo įmonių sankaupa pasižyminčios Vilniaus m. (11719,5 Eur), Klaipėdos r. (4606 Eur), Klaipėdos m. (3580,1 Eur), Kauno m. (2551,3 Eur), Panevėžio m. (1844 Eur) savivaldybės. Didelis užsienio investuotojų susidomėjimas tenka ir Kėdainių r. savivaldybei (4108,3 Eur), greičiausiai dėl ten veikiančios Laisvosios ekonominės zonos, Kazlų Rūdos savivaldybei (3892,2 Eur), dėl ten įsikūrusios vienos didžiausių Lietuvoje medžio drožlių plokščių ir baldų gamyklos, Utenos r. savivaldybei (1608,9 Eur), dėl veikiančių alaus daryklos, drabužių siuvimo ir metalo apdirbimo įmonių. Tarp labai patrauklių investuotojams priskiriamos ir kurortinės Palangos m. bei Neringos savivaldybės.

Patrauklios (nors TUI pritraukia šiek tiek mažiau) ir Akmenės r. (tikėtina, kad didžiausia įtaką tam turi neasbestinių cemento plokščių gamyba), Pakruojo r. (kiaulių auginimo kompleksas), Alytaus m. ir Vilniaus r. savivaldybės. Tuo tarpu net 35% savivaldybių, aptariamam investiciniu aspektu, galima priskirti prie mažai patrauklių, kai TUI tenka mažiau nei 100 eurų vienam gyventojui (mažiausiai TUI pritraukia Šilalės r. (1,9), Kalvarijos (6,2), Pagėgių sav. (9,9)).

Materialinių investicijų (MI) pasiskirstymas šiek tiek nuosaikesnis, išvengiama išskirčių (15 pav.).

15 pav. Vidutinis materialinių investicijų dydis savivaldybėse 2005–2017, Eur/1 gyventojui per metus

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2017).

Kaip ir TUI atveju, daugiausia materialinių investicijų vienam gyventojui tenka Neringos (4004,2 Eur), Vilniaus m. (3912,5 Eur), Klaipėdos r. (3131,7 Eur), Klaipėdos m. (3068,4 Eur), Palangos m. (2698,9 Eur) savivaldybėms. Lyginant su TUI, patrauklesnės miestų rajonų (Šiaulių r., Panevėžio r., Kauno r.), taip pat kurortinės Birštono ir Druskininkų savivaldybės. Dėl MI pasireiškimo specifikos (investicijos į nekilnojamą (NT)/ ilgalaikį turtą, jo atnaujinimą, modernizavimą), tai galima sieti su šių savivaldybių patrauklumu gyventojams (investuojama į gyvenamųjų namų statybą), taip pat paslaugų plėtra (augantis naujų NT objektų poreikis, infrastruktūros pritaikymas). Didelę MI pritraukimui įtaką turi savivaldybėse jau esančios specifinės įmonės, pavyzdžiui, Elektrėnų, Visagino savivaldybėse esančios elektrinės, Mažeikių r. savivaldybėje – naftos perdirbimo įmonė.

Nepaisant skirtumų, savivaldybių pasiskirstymas pagal TUI ir MI išlaiko bendras tendencijas. Apskaičiuotas Spearmano koreliacijos koeficientas ($r=0,7$; $p<0,01$) rodo stiprią reikšmių tarpusavio priklausomybę (tikėtina, kad savivaldybėse augant vienoms investicijoms, augs ir kitos, ir priešingai - mažėjant vienoms, mažės ir kitos). Atsižvelgus į tai, siekiant

apibendrintų savivaldybių patrauklumo tiek tiesioginėms užsienio, tiek materialioms investicijoms rezultatai, šių rodikliai susumuoti ir iš naujo atliktas jų grupavimas pagal patrauklumą (3 lentelė).

Pagal šį grupavimą išskiriamos 10 savivaldybių, kurios investuotojams labai patrauklios. 9 iš jų tokios pat, kaip ir TUI atveju, tuo tarpu dešimta – Elektrėnų savivaldybė, sulaukianti daug materialinių investicijų. Tarp patrauklių esančias Mažeikių r. ir Vilniaus m. savivaldybes galima būtų laikyti išskirtimis, kadangi investicijų sulaukia 2 kartus daugiau nei trečioje vietoje esančią Klaipėdos r. savivaldybę ir net 6 kartus daugiau nei visų savivaldybių vidurkis (vidurkis 2635,28). Šios dvi savivaldybės pritraukia 1/5 visų šalies investicijų.

3 lentelė. Savivaldybių patrauklumas investuotojams pagal bendrą vidutinį TUI ir MI kiekį 2005-2017, Eur/1 gyventojui per metus

Savivaldybių patrauklumas	Vidutinis TUI ir MI kiekis, tenkantis 1 gyv., €	Savivaldybės
Labai patrauklios	4000,01 ir daugiau	Elektrėnų, Kauno m., Kazlų Rūdos, Kėdainių r., Klaipėdos m., Klaipėdos r., Mažeikių r. , Neringos, Palangos m., Vilniaus m.
Patrauklios	3000,01 – 4000,00	Akmenės r., Panevėžio m., Utenos r., Vilniaus r., Visagino
Vidutiniškai patrauklios	2000,01 – 3000,00	Alytaus m., Alytaus r., Druskininkų, Kauno r., Pakruojo r., Šiaulių m., Švenčionių r., Trakų r.
Mažiau patrauklios	1000,01 – 2000,00	Birštono, Jonavos r., Joniškio r., Kaišiadorių r., Kretingos r., Marijampolės, Pagėgių, Panevėžio r., Pasvalio r., Plungės r., Radviliškio r., Raseinių r., Rietavo, Rokiškio r., Šakių r., Šiaulių r., Šilutės r., Tauragės r., Ukmergės r.
Silpnai patrauklios	1000,00 ir mažiau	Anykščių r., Biržų r., Ignalinos, Jurbarko r., Kalvarijos, Kelmės r., Kupiškio r., Lazdijų r., Molėtų r., Prienų r., Skuodo r., Šalčininkų r., Šilalės r., Širvintų r., Telšių r., Varėnos r., Vilkaviškio r., Zarasų r.

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2017).

Noriai investuojama ir Akmenės r., Panevėžio m., Utenos r., Vilniaus r. savivaldybėse. Taip pat Visagino savivaldybėje, kuri pagal TUI yra mažai patraukli, tačiau materialinės investicijos leidžia pakilti į lentelės viršų. Tuo tarpu Šiaulių m. ir Šiaulių r. sav. to nepakanka ir bendroje tendencijoje išlieka, atitinkamai, vidutiniškai ir mažai patrauklios. Nors Šiaulių m. savivaldybės potencialą išvelgia doc. dr. Eduardas Spiriajevas, atkreipdamas dėmesį į atsigaunančią pramonę, inovatyvių įmonių kūrimąsi, ir dr. G. Pociūtė-Sereikienė, kuri išskiria ne tik Šiaulių m., bet ir Panevėžio m. savivaldybes. Anot, šios savivaldybės yra strategiškai patogioje

vietoje, „tam tikroje kryžkelėje“. Miestai pakankamai dideli, vis dar turintys pakankamą žmogiškąjį potencialą (kvalifikuotos darbo jėgos). Šių miestų savivaldybės dirba siekdamos, pritraukti investuotojus, pavyzdžiui, Šiauliai mažina biurokratinį aparatą ir mokesčius ateinančioms įmonėms, sukūrė ir išvystė specialią teritoriją su visa reikiama infrastruktūra. Tokias įžvalgas iš esmės patvirtina investicijų srautų didėjimo tendencija.

Įvertinus rezultatus, tenka pastebėti, kad pramonė (ir inovacijų taikymas jose) daugiausia pritraukia investicijų. Tuo tarpu savivaldybės, orientuotos į rekreacinius išteklius su menkai išvystyta industrija, investuotojams patrauklios daug mažiau. Tiesa, patrauklumui įtaką daro ir kiti veiksniai.

2.4. Savivaldybių patrauklumą lemiantys ekonominiai, socialiniai veiksniai

Ankstesnių tyrimų analizės metu išsiaiškinta, jog pagrindiniai veiksniai, turintys (ar galintys turėti) įtaką suinteresuotosioms grupėms pasirinkti savivaldybę gyventi, aplankyti, investuoti, yra socialiniai ir ekonominiai, neretai geografiniai. Pasitelkus koreliacijos įrankį, įvertinti pagrindinių socialinių-ekonominių rodiklių ir gyventojų, turistų, investuotojų pasirinkimų ryšiai, leidžiantys numanyti, kas daro įtaką savivaldybių patrauklumui ar jo nebuvimui (3 priedas).

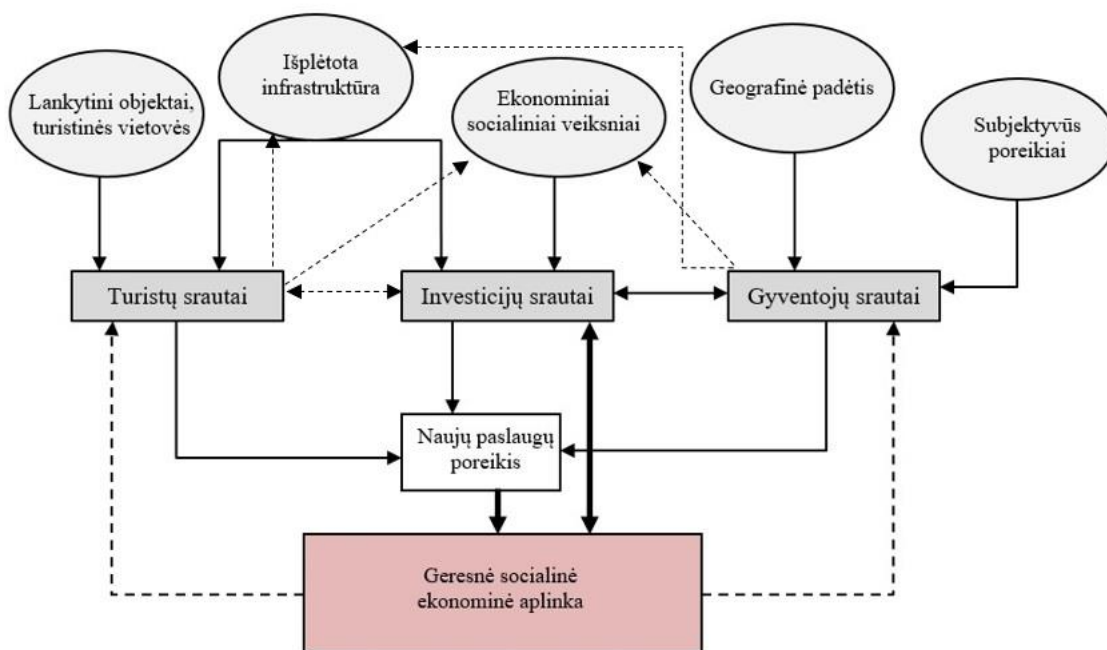
Investicijų pasiskirstymas savivaldybėse yra statistiškai susijęs su socialinių ir ekonominių veiksnių reikšmėmis. Tarp pritrauktų investicijų ir užimtumo lygio, vidutinio darbo užmokesčio, veikiančių ūkio subjektų, savivaldybės darbingo amžiaus gyventojų dalies yra teigiamas vidutinis ryšys (koreliacijos koeficientas svyruoja nuo 0,615 iki 0,682, $p < 0,01$). Neigiamas vidutinis ryšys egzistuoja tarp investicijų kiekių ir socialinės pašalpos gavėjų skaičiaus ($r = -0,638$, $p < 0,01$); neigiamas silpnas – tarp investicijų kiekių ir nedarbo lygio ($r = -0,411$, $p < 0,01$). Tokių ryšių galima interpretuoti dvejopai: pirma – daugiau investicijų pritraukia savivaldybės, pasižyminčios geresniais socialiniais – ekonominiais rodikliais, arba antra – būtent pritrauktos investicijos inspiruoja jų kilimą, kurdamos naujas darbo vietas, keldamos konkurenciją savivaldybės viduje.

Tuo tarpu teigti, jog socialiniai ir ekonominiai veiksniai (bent jau ši tiriamųjų rodiklių grupė) iš esmės lemia ir gyventojų bei turistų srautus būtų gana drąsu. Kiek netikėta, jog atvykusiųjų skaičius koreliuoja tik su ūkio subjektų skaičiumi ir darbingo amžiaus gyventojų dalimi, tiesa ir šie ryšiai silpni. Tuo tarpu tarp kitų rodiklių statistiškai reikšmingų ryšių nenustatyta. Nenustatyta jų ir tarp išvykusiųjų srautų (pastarieji silpnai koreliuoja tik su atvykusiųjų pasiskirstymu ($r = 0,484$, $p < 0,01$): savivaldybės, į kurias daugiausia atvyksta gyventojų, daugiausia jų ir netenka). Nepaisant to, tiriamų veiksnių reikšmės gyventojų apsisprendimui ignoruoti nevertėtų, tiek ekonominė, tiek socialinė aplinka yra kokybiško

gyvenimo pagrindas, todėl dažniausiai gyventojai natūraliai ieško geresnių jų sąlygų (galima netiesioginė įtaka). Tačiau čia verta prisiminti tai, jog gyventojų migracija yra labai subjektyvus dalykas. Gyventojai migruoja vedami įvairiausių asmeninių paskatų, kurias išmatuoti kartais labai sudėtinga.

Jau anksčiau nustatyta, kad patraukliausios gyventojams savivaldybės yra didžiųjų miestų rajonai. Tikėtina, kad jų patrauklumą labiausiai lemia jų geografinė padėtis, puikios susisiekimo galimybės, pigesnis nei miestuose nekilnojamas turtas, švaresnė aplinka. Pastarasis veiksnys (santykinai labai pigus nekilnojamas turtas) gali būti ir viena svarbiausių priežasčių, lemiančių Akmenės r. savivaldybės tokį patrauklumą gyventojams. Ne ką mažiau patrauklumu pasižymi ir kurortinės Lietuvos savivaldybės, kurios (galima daryti prielaidą) gyventojus labiausiai traukia dėl savo unikalių rekreacinių išteklių bei išplėtos infrastruktūros.

Kalbant apie turistų srautus, čia vėlgi stiprių statistinių ryšių nenustatyta. Turistų pasirinkimus inspiruoja lankytini objektai, rekreaciniai savivaldybių ištekliai. Prisiminus užsienio turistų pasiskirstymą, galima spręsti, jog šiems taip pat aktualu išplėta paslaugų ir kelių infrastruktūra (renkamasi miestus ir populiariausius kurortus). Tikėtina, jog didelę įtaką turi ir savivaldybėse vykdomi rinkodaros ir marketingo projektai (pastaraisiais metais tam labai daug skiriama dėmesio: pastačius Anykščiuose Lajų taką, Birštone aukščiausių apžvalgos bokštą ar panašiai, daug apie tai eskaluojama per žiniasklaidą ir kitas medijos priemones, taip skatinamas didesnis lankytojų susidomėjimas šiais objektais).

16 pav. Interesų grupių tarpusavio priklausomybės scenarijus

Sudaryta autorės.

Įdomu tai, kad apskaičiavus koreliacijos koeficientus tarp tiriamųjų interesų grupių, statistiškai reikšmingas ryšys (nors ir silpnas) nustatytas tik tarp investicijų bei atvykusiųjų skaičiaus ($r=0,451$, $p<0,01$). Tokį ryšį, greičiausiai, vėlgi galima paaiškinti per investicijų kuriamą socialinės ir ekonominės gerovės prizmę, o tai patvirtina anksčiau išsakytą mintį, jog nepaisant koreliacijos reikšmių, gyventojams socialinė ir ekonominė veikla yra labai svarbi.

Tarp kitų interesų grupių tiesioginio ryšio nenustatyta, tačiau vadovaujantis logine seka, galima aiškiai numatyti netiesioginę jų tarpusavio priklausomybę. Pavyzdžiui, didesnis **turistų, gyventojų skaičius** suponuoja didesnę paslaugų poreikį (maitinimo, nakvynių įstaigų didesnę pasiūlą, kelių, gatvių infrastruktūros gerinimą ir pan.), atitinkamai tai skatina verslą, kuria naujas darbo vietas, **pritraukia investicijų**. Visa tai gerina socialinę ir ekonominę savivaldybės aplinką, o tai sukuria palankias sąlygas **gyventojų, turistų, tų pačių investuotojų pritraukimui** (16 pav.). Žinoma, veiksmų seka gali būti kita, kurianti net atvirkštinę (neigiamą) įtaką, o skirtingų grupių tarpusavio priklausomybė gali pasireikšti nevienodu intensyvumu. Tačiau iš esmės, savivaldybių patrauklumas gali priklausyti nuo bet kurio veiksnio, net ir tų pačių suinteresuotų grupių pasiskirstymo.

3. SAVIVALDYBIŲ TIPOLOGIJA PAGAL JŲ PATRAUKLUMĄ

Atlikus statistinių duomenų analizę ir įvertinus savivaldybių patrauklumą skirtingoms interesų grupėms, išryškėjo skirtumai ne tik tarp savivaldybių, tačiau ir tarp pačių interesų grupių pasirinkimų. Tik nedaugelis savivaldybių analizuotoms grupėms yra patrauklios vienodai. Dėl šios priežasties apjungti gautus rezultatus į bendrą visumą tampa komplikuota. Todėl tam pasiekti buvo pasitelkta elementari balų sistema (žr. metodikoje), kurios metu savivaldybės suskirstytos į 5 grupes pagal jų patrauklumo pasireiškimą visoms trimis tikslinėms grupėms (4 lentelė).

**4 lentelė. Savivaldybių grupavimas pagal patrauklumą visoms tikslinėms grupėms
2005–2018, balai**

Savivaldybių grupės pagal patrauklumą	Balų intervalas	Savivaldybės
I SAVIVALDYBIŲ GRUPĖ Patraukliausios	13 ir daugiau	Kauno m., Klaipėdos m., Klaipėdos r., Neringos, Palangos m. , Trakų r., Vilniaus m. , Vilniaus r.
II SAVIVALDYBIŲ GRUPĖ Patrauklios	11-12	Birštono, Druskininkų, Elektrėnų, Kauno r., Kėdainių r., Kretingos r., Mažeikių r.
III SAVIVALDYBIŲ GRUPĖ Vidutiniškai patrauklios	9-10	Alytaus r., Anykščių r., Ignalinos r., Kazlų Rūdos, Marijampolės, Molėtų r., Panevėžio m., Plungės r., Prienų r., Šiaulių m., Utenos r.
IV SAVIVALDYBIŲ GRUPĖ Mažiau patrauklios	7 -8	Akmenės r., Alytaus m., Kaišiadorių r., Kalvarijos, Lazdijų, Pakruojo r., Panevėžio r., Pasvalio r., Radviliškio r., Šiaulių r., Šilutės r., Švenčionių r., Tauragės r., Ukmergės r. Varėnos r., Visagino, Zarasų r.
V SAVIVALDYBIŲ GRUPĖ Silpnai patrauklios	6 ir mažiau	Biržų r., Jonavos r., Joniškio r., Jurbarko r., Kelmės r., Kupiškio r., Pagėgių, Raseinių r., Rietavo, Rokiškio r., Skuodo r., Šakių r., Šalčininkų r., Šilalės r., Širvintų r., Telšių r., Vilkaviškio r.

Sudaryta autorės.

Taigi, apibendrinus tyrimo rezultatus, pirmiausia reikia išskirti **Neringos, Palangos m.** ir **Vilniaus m.** savivaldybes, kurios **visoms tirtoms interesų grupėms yra labai patrauklios** (surinktas maksimalus balų skaičius – 15). Taip pat Vilniaus r. – visoms patraukli arba labai patraukli (13 balų) ir Kauno m., Klaipėdos m., Klaipėdos r. ir Trakų r. savivaldybes – labai patrauklios bent dviem iš trijų interesų grupių (13 balų).

Antrą kategoriją sudaro dviejų tipų savivaldybės: 1) savivaldybės, kurių patrauklumas svyruoja nuo vidutiniškai iki labai patrauklių (Druskininkų, Kauno r., Mažeikių r.); 2) Savivaldybės, kurios dviem iš trijų interesų grupių yra patrauklios ar labai patrauklios, tačiau

trečiajai patrauklumui nelabai pasižymi. Pastarajai kategorijai priskiriama Elektrėnų savivaldybė, kuri mažiau patraukli tarp turistų, taip pat santykinai mažiau patrauklios investuotojams Kretingos r. ir Birštono, gyventojams – Kėdainių r. savivaldybės.

Tuo tarpu Mažeikių r. savivaldybės patrauklumą reiktų vertinti atsargiai: savivaldybė santykinai toli nuo didžiųjų miestų, unikaliais rekreaciniais šaltiniais nepasižymi, jos socialiniai-ekonominiai rodikliai dviprasmiški (pavyzdžiui, užimtumo (vidutiniškai 63,7%) ir vidutinės mėnesinės algos (vidutiniškai 516 Eur) reikšmės vienos aukščiausių tarp visų savivaldybių. Tačiau nedarbo lygio ir socialinių pašalpų gavėjų rodikliai yra tarp prasčiausių Lietuvoje (atitinkamai vidutiniškai 12,4% ir 61,4 1000 gyv.). Akivaizdu, kad jos patrauklumą bendroje vertinimo sistemoje lėmė labai ryškus investicinis patrauklumas, kuris iš esmės siejamas tik su viena įmone.

Vidutiniškai patrauklios (3 grupė) savivaldybės sudaro du arealus: Rytų Lietuvoje – Anykščių r., Ignalinos r., Molėtų r. ir Utenos r. savivaldybės, Pietų Lietuvoje – Alytaus r., Kazlų Rūdos, Prienų r., Marijampolės savivaldybės. Vidutinio patrauklumo kategorijai priskiriamos ir pavienės Plungės r., Panevėžio ir Šiaulių miestų savivaldybės. Surinkusios 9-10 balų, praktiškai visos jos vidutiniškai patrauklios ar patrauklios gyventojams, o turistams arba investuotojams jų patrauklumas žemas. Išskirti galima tik Šiaulių miestą, kuris investiciniu ir turistiniu aspektais yra patrauklesnis nei gyventojų.

Ketvirtos grupės savivaldybės dažniausiai dviem iš trijų interesų grupių yra nepatrauklios, o ir trečiai patrauklumas pasižymi dažniausiai tik vidutiniškai (Akmenės r., Alytaus m., Kaišiadorių r., Kalvarijos, Lazdijų, Pakruojo r., Panevėžio r., Pasvalio r., Radviliškio r., Šiaulių r., Šilutės r., Švenčionių r., Tauragės r., Ukmergės r. Varėnos r., Visagino, Zarasų r.). Galiausiai paskutinė kategorija savivaldybių, nors ir nė viena nesurinko mažiausio balų skaičiaus (3), patrauklumui pasižymi labai silpnai tiek gyventojams, tiek turistams, tiek investuotojams. Ryškus nepatrauklių savivaldybių arealas susidaro Žemaitijos viduryje (Kelmės r., Raseinių r., Rietavo, Šilalės r. ir Telšių r. savivaldybės), o daugiau nei 50% šios kategorijos savivaldybių išsidėsčiusios palei Lietuvos pasienį.

Apibendrinant visus tyrimo rezultatus, tenka pastebėti, kad pirmų dviejų grupių savivaldybės iš esmės patvirtina plačiai paplitusį požiūrį, jog **patraukliausios Lietuvos savivaldybės yra ekonomiškai stiprios didžiųjų miestų savivaldybės; santykinai netoli jų esančios, geografiškai patogioje padėtyje išikūrusios rajonų savivaldybės; unikaliais rekreaciniais ištekliais turtingos, tačiau pasižyminčios ir gerai išplėtotą infrastruktūrą, Lietuvos kurortinės savivaldybės.** Tuo tarpu, paskutinių dviejų kategorijų savivaldybių daugumą sudaro Lietuvos pasienio zonoje išsidėsčiusios savivaldybės, kurios tikslinėms grupėms yra **mažiausiai patrauklios.**

4. IŽVALGOS IR REKOMENDACIJOS

Atlikus Lietuvos savivaldybių patrauklumo analizę, neišvengiamai tenka pripažinti, jog skirtumas tarp patrauklių ir nepatrauklių savivaldybių yra labai didelis. Kai kuriose savivaldybėse jis pasireiškia tik vienu iš patrauklumo aspektu, tačiau netrūksta ir tokių, kurios visomis analizuotomis patrauklumo kryptimis nusileidžia kitoms savivaldybėms ir net ne kartais, o dešimtimis ar šimtais kartų. Todėl į darbo pradžioje keltą klausimą – *ar visos Lietuvos savivaldybės gali būti vienodai patrauklios?* – natūraliai formuojasi neigiamas atsakymas.

Tokio požiūrio laikosi ir ekspertų apklausoje dalyvavę respondentai dr. G. Pociūtė-Sereikienė ir dr. E. Spiriajevas, kurie net įvertinę technologijų, infrastruktūros pažangą, taip pat tai, jog Lietuva nėra didelė šalis, mato ryškius savivaldybių potencialo skirtumus (pradedant gamtiniais, baigiant demografiniais, socialiniais – ekonominiais ir pan.), dėl kurių Lietuvos savivaldybės vienodai patraukliomis tapti iš esmės negali. Tiesa, ekspertė dr. D. Krupickaitė, tam tikrų galimybių išvelgia, tik, anot jos, „reikėtų labai rimtų ir gana radikalių valios sprendimų visos valstybės lygiu, kurie priverstų atsakingus asmenis elgtis sąžiningai, o gyventojus - atsakingai balsuoti. Būtų labai svarbu pabaigti savivaldos reformą (sumažinti daugumą savivaldybių). Taip pat svarbu ir subjektyvūs veiksniai - paprastai nebūna visi savivaldybių vadovai sėkmingi. Dar vienas svarbus veiksnys - valstybės įvaizdžio gerinimas, didinantis visos valstybės patrauklumą ir stiprinantis gyventojų identitetą.“ Pastaroji pastaba iš tiesų labai taikli, tačiau, dėl valdžios ar Lietuvoje vykdomos politikos galimybių paveikti savivaldybių patrauklumą jų vienodinimo linkme, galima diskutuoti.

Ar iš tiesų tikslingai eikvojamas laikas ir lėšos, kai kuriamos strategijos būti visoms vienodai patrauklioms? Iš atlikto tyrimo matyti, kad patrauklumo skirtumai neretai susidaro dėl labai objektyvių priežasčių: savivaldybėse nėra traukos objektų, išskirtinių gamtinių darinių, kurie galėtų pritraukti turistus; arba atvirkščiai, jų tiek daug, kad visiškai netikslinga (ar net nusikalstama) tose savivaldybėse būtų kurti pramonines erdves vien dėl investicinio patrauklumo, kuris nebūtinai suponuotų geresnę savivaldybės aplinką (ekonominę, socialinę, galų gale gamtinę). Versle pasiteisino fragmentacija, specializacija – kai visi orientuoti į tai, ką geriausiai geba daryti/gaminti ar pan. Galbūt vertėtų keisti tiek požiūrio, tiek politikos kryptį: akcentuoti ne tik šalies ar jos piliečių identitetą, bet jo paieškoti ir atskirose savivaldybėse (šiuo metu pastebima, jog daugelis savivaldybių nelabai geba įvertinti savo stiprybių arba jų dar tebeieško, o tuo tarpu imasi vykdyti kitur nusižiūrėtas politines kryptis, kurios neretai neatitinka tos savivaldybės esmės (pavyzdžiui, kuria strategijas, kaip pritraukti turistus, kai toje savivaldybėje lankytinų vietų vos kelios, o jų išskirtinumas labai jau diskutuotinas). Žinoma, savivaldybių koncentravimasis tik į vieną siaurą kryptį (pavyzdžiui, savivaldybė orientuota tik į gyventojams maksimaliai palankią

aplinką; į pramonės zonų išpildymą; turistinės vietovės puoselėjimą ir pan.) gali reikalauti iš esmės keisti visą šalies politiką.

Kita vertus, paliekant dabar egzistuojančios politikos kryptis, vertėtų gerai įvertinti, kokie įrankiai tam būtų tinkamiausi ir juos **tikslingai** įgyvendinti. Skuboti veiksmai dažniausiai nesudaro prielaidų sėkmingam rezultatui gauti (pavyzdžiui, valdžios iniciatyva gaivinti probleminius regionus, skiriant gyventojams paramą pirmam būstui įsigyti. Iki galo neišdiskutuota priemonė, kurios spragomis pasinaudojo piliečiai įsigyti būstams ir taip patraukliose didžiųjų miestų rajonų savivaldybėse.). Taip pat verta atkreipti dėmesį, kad neretai viena pati savivaldybė gali būti nepajėgi spręsti joje vyraujančias problemas, o konsolidavus jėgas jos būtų daug lengviau įveikiamos (dar aktyvesnė regioninė politika).

IŠVADOS

- Lietuvos savivaldybių patrauklumas atskiroms tikslinėms grupėms skiriasi. Didesnis *gyventojų* judumas Lietuvos Vakarų ir Šiaurės Vakarų dalyse, kontrastuoja su Šiaurės Rytų ir Pietų savivaldybėmis, kurios pagal migracijos saldo rodiklį atrodo patrauklesnės gyventojams. Labai ryški didžiųjų miestų teigiama įtaka santykinai netoli esančių savivaldybių patrauklumui gyventi.
- *Turistai* orientuoti į kurortines, unikalius kraštovaizdžius turinčias ir Lietuvos miestų savivaldybes. Ypač auga susidomėjimas savivaldybėmis, kurių teritorijose atgaivinami istoriniai pastatai (pavyzdžiui, Pakruojo r., Rokiškio r. savivaldybės).
- Investicijas pritraukia stiprios ekonominės, su vieta plėtrai, bei pramoninės, geografiškai patogios savivaldybės (pavyzdžiui, laisvasias ekonomines zonas turinčios Klaipėdos m., Kėdainių r., vis dar daug potencialo rodančios kurortinės ir kt. savivaldybės)
- Savivaldybių patrauklumą interesų grupėms skirtingu intensyvumu iš esmės gali lemti visi veiksniai, taip pat ir pačių interesų grupių pasiskirstymas. Vis dėlto socialiniai – ekonominiai veiksniai daro tiesioginę įtaką investicijų srautų kryptims, gyventojų sprendimus ryškiausiai lemia subjektyvūs, individualūs poreikiai, pasireiškiantys per įvairius aspektus. Turistai renkasi tas savivaldybes, kurios pasižymi išskirtiniais rekreaciniais šaltiniais, unikaliais traukos objektais ir išvystyta infrastruktūra.
- Nustatyti dideli savivaldybių patrauklumo skirtumai. Visoms analizuotoms interesų grupėms patraukliausios tos savivaldybės, kurios pasižymi daugialypiškumu – kompleksas įvairių traukos veiksnių (pavyzdžiui, Klaipėdos m. savivaldybė – geras investicinis klimatas patogioje geografinėje vietoje, Palangos m. savivaldybė – turistiniai traukos objektai su išplėta paslaugų infrastruktūra ir pan.). Tuo tarpu, bendrame kontekste mažiausiai patrauklios savivaldybės, kurios neturi aiškiai išreikštų išskirtinumų (nei pramonės, nei gamtos, nei tinkamos geografinės padėties (pavyzdžiui, Skuodo r. savivaldybė)).
- Tyrimo metu nustatyta, jog savivaldybių patrauklumo netolygumus dažniausiai nulemia objektyvūs dalykai (geografinė padėtis, gamtinė aplinka ir kitos sunkiai pakeičiamos aplinkybės), todėl savivaldybių patrauklumą galimai padidintų jų identiteto atskleidimas, dar aktyvesnė į regionus nukreipta politika.

LITERATŪRA

1. Atkočiūnienė, V., Boculo, I. (2011). *Lietuvos kaimo vietovių įvaizdžio formavimo valdymas*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos* (24), p. 31-41
<https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367182159149/J.04~2011~1367182159149.pdf> /lankytasi 2020-01-01/
2. Corneliu, I., Mihai, B. (2010). *A critical analysis on the evaluation of tourism attractiveness in Romania. Case study: the region of Moldavia*. *Proceeding of the 5th WSEAS International Conference on Economy and Management Transformation (Volume I)*. <http://www.wseas.us/e-library/conferences/2010/TimisoaraW/EMT/EMT1-22.pdf> /lankytasi 2018-08-27/
3. Čegytė, O., Miečinskienė, A. (2009). *Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas*. *Mokslas – Lietuvos ateitis*, 1 tomas, Nr. 3, p. 9-12.
www.mla.vgtu.lt/index.php/mla/article/download/142/pdf /lankytasi 2016-01-21/
4. Čiarnienė, R., Kumpikaitė, V., Taraškevičius, A. (2009). *Makroekonominių veiksnių poveikis žmonių migracijos procesams: teoriniai ir praktiniai aspektai*. *Ekonomika ir vadyba* 14.
5. Damulienė, A. (2013). *Migracijos problema Lietuvoje ir jos įtaka šalies ekonomikai*. *Mykolo Romerio universitetas, Business systems and Economics*, Vol. 3 (1), p. 106-118.
https://www.mruni.eu/upload/iblock/d73/009_damuliene.pdf /lankytasi 2016-01-21/
6. Dapkus, R. (2008). *Kaimiškųjų regionų investicinio klimato vertinimas*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 2 (11), p. 76-85.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367161845378/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> /lankytasi 2016-01-21/
7. Daugirdas, V., mokslinis red. (2013). *Lietuvos retai apgyvendintos teritorijos*. Kolektyvinė monografija, Lietuvos socialinių tyrimų centras, Vilnius.
8. *ES fondų investicijos reikšmingai prisidėjo prie Lietuvos ekonominės ir socialinės raidos* (2016). Finansų ministerija. <http://www.esinvesticijos.lt/lt/naujienos/es-fondu-investicijos-reiksmingai-prisidejo-prie-lietuvos-ekonomines-ir-socialines-raidos> /lankytasi 2016-01-22/

9. Ezmale, S., Litavniece, L. (2011). *Spatial planning as a tool for improving Attractiveness of the Places: case of Latgale region*. European integration studies, No. 5. <http://www.eis.ktu.lt/index.php/EIS/article/view/1071/1148> /lankytasi 2018-06-06/
10. Fischer, J., Siddiq, F. (2013). *Trends in Metropolitan and Non-Metropolitan Populations in Canada and the United States over Fifty Years*. Manuscript under Review, 2013. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/fazley_final_paper.pdf /lankytasi 2018-16-18/
11. Geižutienė, L., Sūdžius, V. P. (2010). *Įmonės investicinio patrauklumo nustatymo ypatumai*. Scientific conference: Business, management and education, November 18, Vilnius. http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BME_2010/001/pdf/Art-Geizutiene_Sudzius.pdf /lankytasi 2016-01-21/
12. Glebova, I., Sadyrtidinov, R., Rodnyansky, D. (2013). *Impact Analysis of Investment Attractiveness of the Republic of Tatarstano on Fixed Investments of its Leading Companies*. World Applied Sciences Journal 26 (7). [http://www.idosi.org/wasj/wasj26\(7\)13/12.pdf](http://www.idosi.org/wasj/wasj26(7)13/12.pdf) /lankytasi 2018-09-17/
13. Gruževskis, B., Zabaraukaitė, R. (2012). *Ekonomikos nuosmukio socialinės pasekmės Lietuvoje*. Lietuvos socialinė raida. Lietuvos socialinių tyrimų centras, Nr.1, Vilnius.
14. Janulienė, L. ir kt. (2018). *Lietuvos Respublikos teritorijos bendrasis planas. Esamos būklės analizė*. III dalis, tarpsektorinė analizė. Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija, Vilnius. <https://drive.google.com/file/d/1qo-j-3U32o9qAugrB9yEhjJPKcTQrheW/view> /lankytasi 2020-01-08/
15. Jasilionis, D., Sipavičienė, A., Stankūnienė, V. (2012). *Demografiniai pokyčiai ekonominių nestabilumų kontekste*. Lietuvos socialinė raida. Lietuvos socialinių tyrimų centras, Nr.1, Vilnius.
16. Johnson, K. (2006). *Demographic Trends in Rural and Small Town America*. A Carsey Institute Report on Rural America, Loyola University, Chicago, USA, p. 27,28. https://scholars.unh.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.lt/&httpsredir=1&article=1004&tnqh_x0026;context=carsey /lankytasi 2018-06-08/
17. Juškevičius, P. (2013). *Urbanizacija ir urbanistikos interpretacijos*. Acta Academiae Artium Vilnensis/71.

- http://leidykla.vda.lt/Files/file/Acta_71/Acta_71_01_P_Juskevicius_13_21p.pdf
/lankytasi 2019-12-14/
18. Karalevičienė, J., Matuzevičiūtė, K. (2009). *Tarptautinės emigracijos ekonominių priežasčių analizė Lietuvos pavyzdžiu*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*.1(14), p.143–151.
http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/ekonomika/09_01_14/karaleviciene.pdf
/lankytasi 2016-01-21/
19. Labanauskaitė, D., Jonuškienė, E. (2015). *Lietuvos turistinio patrauklumo pokyčių vertinimas*. Profesinės studijos: teorija ir praktika, Šiaulių valstybinė kolegija, /15, p. 98-103. https://www.svako.lt/UserFiles/File/.../2015.../PSTP_15_2015%2013.pdf /lankytasi 2016-01-21/
20. Laskienė, D. (2010). *Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir investicijas priimančios šalies tarptautinės prekybos: Lietuvos atvejis*. *Ekonomika ir vadyba*: 15, p.140-144.
<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/15/1822-6515-2010-140.pdf> /lankytasi 2016-01-21/
21. Laskienė, D., Pekarskienė, I. (2011). *Tiesioginių užsienio investicijų poveikis investicijas priimančios šalies darbo produktyvumui*. *Ekonomika ir vadyba*: 16, p. 207-213.
<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/ekovad/16/1822-6515-2011-0207.pdf> /lankytasi 2016-01-21/
22. Lew, A. A. (1987). *A Framework of tourist Attraction research*. *Annals of Tourism Research*, Vol 14., USA, p. 553-575.
https://www.researchgate.net/publication/222457085_A_Framework_of_Tourist_Attraction_Research /lankytasi 2018-08-27/
23. *Lietuvos savivaldybių indeksas 2019* (2019). Lietuvos laisvosios rinkos institutas.
<https://www.llri.lt/lietuvos-savivaldybiu-indeksas-2019> /lankytasi 2019-10-17/
24. *Lietuvos turizmo potencialo įvertinimo, nustatant didžiausias turistinės traukos vietas ir jų panaudojimo prioritetus, studija* (2011). VšĮ Turizmo plėtros institutas, Vilnius.
http://www.tourism.lt/uploads/documents/Mokslo%20tiriamieji%20darbai/archyvas/Turizmo_potencialo_ivertinimo_STUDIJA_2012.doc /lankytasi 2016-01-21/

25. Löytynoja, T. (2008). *The development of specific locations into tourist attractions: cases from Northern Europe*. Fennia 186: 1, Helsinki, p. 15–29.
<https://fennia.journal.fi/article/download/3709/3498/> /lankytasi 2018-08-27/)
26. LR Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos turizmo plėtros 2014-2020 metų programos. 2014-03-12, Nr.238. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=467460&p_tr2=2 /lankytasi 2016-01-21/
27. Madsen, B., Zhang, J. (2012). *Scenario analysis for Territorial attractiveness and mobility flows*. Documentation and applications of the ATTREG-future model. Danija.
http://www.wiod.org/conferences/groningen/Paper_Madsen_Zhang.pdf /lankytasi 2018-06-07/
28. McGranahan, D. A. (1999). *Natural Amenities Drive Rural Population Change*. Food and Rural Economics Division, Economic Research Service, U. S. Department of Agriculture. Agricultural Economic Report No. 781, Washington, USA.
<https://naldc.nal.usda.gov/download/46095/PDF> /lankytasi 2018-06-14/
29. *Migracijos tendencijos* (2019). Migracija skaičiais. Europos migracijos tinklas.
<http://123.emn.lt/#chart-14-desc> /lankytasi 2019-10-17/
30. Naktinienė, G., vyr. redaktorė (2005). *Lietuvių kalbos žodynas: elektroninis variantas*. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius. <http://www.lkz.lt/startas.htm> /lankytasi 2016-03-24/
31. Ngwira, C., Kankhuni, Z. (2018). *What attracts tourists to a destination? Is it attractions?* African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, Volume 7 (1).
https://www.ajhtl.com/uploads/7/1/6/3/7163688/article_14_vol_7_1_2018.pdf /lankytasi 2018-08-27/
32. Niedomysl, T. (2006). *Migration and Place Attractiveness*. Geografiska regionstudier, Nr. 68, Švedija. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:168343/FULLTEXT01.pdf> /lankytasi 2018-06-13/
33. Nord, M., Cromartie, J. (2000). *Migration in the Nonmetropolitan South*. Southern Rural Sociology Vol 16, p. 175-205.
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.486.3741&rep=rep1&type=pdf> /lankytasi 2018-06-11/

34. Nowacki, M. (2013). *The Determinants of Satisfaction of Tourist attractions' visitors*. Aktive, Poznane. p. 12-14.
http://otworzksiazke.pl/images/ksiazki/the_determinants/the_determinants.pdf /lankytasi 2018-08-27/
35. Pakarskienė, I., Laskienė, D. (2012). *Užsienio investicijų sąsajų su ekonominiais lūkesčiais vertinimas Lietuvoje*. Economics and management: 17 (4), p.1390-1396.
<http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/download/3005/2082> /lankytasi 2016-01-21/
36. Pridotkienė, L., Kinčius, T. (2015). *Lietuviškos turistinės aplinkos ir rekreacinės veiklos rūšių patrauklumo jaunimo aspektai*. Miestų želdynų formavimas 1(12), p. 236–245.
<http://www.krastotvarka.vhost.lt/documents/26.pdf> /lankytasi 2016-01-21/ /lankytasi 2016-01-21/
37. *Probleminiai regionai 2007-2013*. Lietuvos vidaus reikalų ministerijos internetinė svetainė, Lietuvos regioninės politikos departamentas.
<http://www.nrp.vrm.lt/index.php?id=216> /lankytasi 2016-01-21/
38. Reizgevičienė, R. (2010). *Ekonominės ir socialinės emigracijos priežastys*. Ekonominė analizė ir planavimas, Ekonomikos ir vadybos aktualijos, p. 80-88.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~136717355722/5/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> /lankytasi 2016-01-21/
39. Rekašius, L. (2014). *Savivaldybės. Telšių apskritis: bendras vertinimas – kaip lyderių*. Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Statyba ir architektūra.
<http://www.llri.lt/naujienos/ekonomine-politika/valstybes-valdymas/savivaldybes-telsiu-apskritis-bendras-vertinimas-kaip-lyderiu/laurynas-rekasius> /lankytasi 2016-01-22/
40. Rudžinskienė, R., Paulauskaitė, L. (2014). *Lietuvos gyventojų emigracijos priežastys ir padariniai šalies ekonomikai*. Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika Nr. 8, p. 62-78.
http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/180/articles/2661/public/emigracijos_prieastys.pdf /lankytasi 2016-01-21/
41. Ruplienė, D., Montvilaitė, K., Grigaliūnienė, Ž. (2008). *Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai*. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 3 (12), p. 271-280.
<http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB->

0001:J.04~2008~1367161897064/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content /lankytasi
2016-01-21/

42. Russo, A., Atkinson, R., Servillo, L. (2013). *Attractiveness in the EU Policy debate and a Research field for Territorial cohesion*. ATTREG The Attractiveness of European regions and cities for residents and visitors, Applied Research 1/7, ESPON & University Rovira i Virgili, Ispanija, p. 13-16.
https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/375699/1/01+Scientific+report_REV.pdf
/lankytasi 2018-06-06/
43. Sakalauskaitė, R., Miškinis, A. (2014 a). *Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje patrauklumo veiksniai*. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai: 8/1, p. 31-49.
<http://dx.doi.org/10.7220/AESR.1822.7996.2014.8.1.2> /lankytasi 2016-01-21/
44. Sakalauskaitė, R., Miškinis, A. (2014 b). *Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje regioninė analizė*. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai: 8/2, p. 27-43.
<http://dx.doi.org/10.7220/AeSr.2335.8742.2014.8.2.2> /lankytasi 2016-01-21/
45. Sinkienė, J., Kromalcas, S. (2010). *Concept, Directions and Practice of City Attractiveness Improvement*. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 31, p. 147-154.
https://www.mruni.eu/upload/iblock/b97/11_j.sinkiene%20ir%20kt..pdf /lankytasi 2016-01-21/
46. Sipavičienė, A. (2006). *Tarptautinė gyventojų migracija Lietuvoje: modelio kaita ir situacijos analizė*. Tarptautinė migracijos organizacija, Socialinių tyrimų institutas, Vilnius.
47. Spiriajevas, E. (2013). *Lietuvos turizmo sektoriaus ir teritoriniai skirtumai*. Regional formation and development studies: journal of social sciences, No.1, p. 132-145.
<http://www.journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/download/600/pdf> /lankytasi 2016-01-21/
48. Stankaitytė, A., Piktūrnaitė, I. (2010). *Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas Lietuvos regionuose*. Ekonominė analizė ir planavimas, p.98-10
49. Šečkutė, L., Tvaronavičius, V. (2007). *Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse tyrimas*. Verslas: teorija ir praktika, Vol VIII, No 3, Vilnius.
www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/download/btp.2007.22/pdf /lankytasi 2016-04-21/

50. Tučas, R. (2018). *Lietuvos gyventojų amžiaus demografinės struktūros kaitos prognozė 2017-2021 m.* Vilniaus universiteto geografijos ir kraštotvarkos katedra, Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, Vilnius.
https://www.smm.lt/uploads/documents/naujienos/kalbos_pranesimai/Tucas_R_Demografines_prognozes_SMM_2018_01_18.pdf /lankytasi 2020-01-08/
51. *Turizmas Lietuvoje* (2018). Lietuvos statistikos departamentas, Vilnius.
http://www.tourism.lt/uploads/documents/Turizmas-Lietuvoje_2017.pdf /lankytasi 2018-09-17/
52. Urbonavičienė, I., Tvaronavičienė, M. (2008). *Polinkis emigruoti: priežasčių paieškos.* Verslas: Teorija ir praktika 9(4), p. 253–260.
<http://www.btp.vgtu.lt/index.php/btp/article/download/1648-0627.2008.9.253-260/pdf> /lankytasi 2016-01-21/
53. Vaitekūnas, S. (1998). *Lietuvos teritorija ir gyventojai.* Alma littera, Vilnius.
54. Vaitekūnas, S. (2006). *Lietuvos gyventojai per du tūkstantmečius.* Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius.
55. Vaitekūnas, S., Povilanskas, R. (2011). *Turizmo ir kelionių geografija.* Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, Vilnius
56. Valade, M. Y. (2016). *Immigrant Attractiveness of Non-Metropolitan Cities in Canada: Is Being 'Welcoming' enough?*. CPSA Conference – Calgary. <https://cpsa-acsp.ca/documents/conference/2016/Valade.pdf> /lankytasi 2018-06-08/
57. Verkulevičiūtė, D. (2009). *Gyvenimo lygio teritoriniai skirtumai Lietuvoje pagal socialinius ekonominius rodiklius.* Daktaro disertacija, Fiziniai mokslai, geografija, (06p), Vilnius. <https://epublications.vu.lt/object/elaba:1806251/1806251.pdf> /lankytasi 2016-01-21/
58. Vidickienė, D., Melnikienė, R. (2008). *Lietuvos kaimiškųjų regionų kaip gyvenamosios vietos patrauklumo vertinimas.* Žemės ūkio mokslai, T.15. Nr. 1, Vilnius, p.51-59.
http://www.laei.lt/x_file_download.php?pid=350 /lankytasi 2016-01-21/
59. Vidickienė, D., Melnikienė, R. (2008). *Paramos teikimo Lietuvos kaimo regionams kriterijų vertinimas.* Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros

plėtrai, Lietuvos žemės ūkio universitetas, Akademija, Nr. 12(1), p.168-174.
<http://vadyba.asu.lt/12/168.pdf> /lankytasi 2016-01-21/

60. Vijeikis, J., Baležentis, A. (2010). *Smulkaus ir vidutinio verslo vystymo problemos bei perspektyvos Lietuvos regionuose*. Management theory and studies for rural business and infrastructure development, Nr. 20 (1). <http://vadyba.asu.lt/20/163.pdf> /lankytasi 2016-06-12/

61. Zykienė, I., Snieška, V. (2011). *Fizinės infrastruktūros įtaka regioniniam patrauklumui*. Ekonomika ir vadyba: 16, p. 465-471. <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367176921965/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content> /lankytasi 2016-01-21/

ANOTACIJA

Darbe atliekamas Lietuvos savivaldybių socialinio ekonominio patrauklumo įvertinimas. Teorinėje dalyje analizuojamas vietovių patrauklumas gyventojams, turistams ir investuotojams bei tai lemiantys socialiniai ekonominiai veiksniai. Empirinėje dalyje, pasitelkiant vidutinius migracijos, turizmo ir investicijų rodiklius, tiriamas Lietuvos savivaldybių patrauklumas. Grupuojant savivaldybes pagal patrauklumą, atskleidžiami jų skirtumai bei tai lemiančios socialinės ekonominės priežastys. Pateikiamos rekomendacijos, dėl savivaldybių patrauklumo problematikos mažinimo.

Pagrindiniai žodžiai: savivaldybių patrauklumas, savivaldybių tipologija, socialiniai ekonominiai veiksniai, gyventojų migracija, turizmas, tiesioginės užsienio investicijos, materialinės investicijos

Assessing of social and economical attractiveness of Lithuanian municipalities

Eglė Persijanová

Summary

The aim of the work is to classify Lithuanian municipalities according to their attractiveness interest groups, to evaluate the social and economic factors that determine it.

The object of the thesis is Lithuanian municipality.

Work tasks:

1. Group Lithuanian municipalities according to their attractiveness to residents, tourists and investors.
2. To disclose economic and social factors that often determine the decisions of residents, tourists and investors when choosing municipalities; to study their interrelationships.
3. To carry out typology of municipalities according to systematic data.
4. To make recommendations and / or directions for activities to promote the attractiveness of Lithuanian municipalities.

The survey is based on statistics from 2005 to 2018 (migration, tourists, foreign direct investment, material investment, etc.). Scientific methods used for data analysis: statistical-mathematical, cartographic, expert survey. Municipalities are constantly grouped according to their attractiveness to target groups.

This work is divided into two main parts: the first part of the work is the analysis of literature, review of previous research. The results of the researches carried out, the emerging trends, the authors' insights are evaluated. The second part is devoted to the results of empirical research: Lithuanian municipalities are grouped according to their attractiveness to target groups; the relationship between the attractiveness levels of municipalities and the main socio-economic indicators prevailing there; a common classification of municipalities according to their attractiveness to all target groups; provides insights and recommendations.

The following are the main results of the chapters.

Theoretical analysis:

Three main directions of research on the attractiveness of territories: 1) the attractiveness of the place as a place of residence; 2) the investment attractiveness 3) the tourist attraction.

- 1) The results of previous surveys tend to reveal a very similar tendency that Lithuanian cities and relatively remote municipalities are much more attractive to live than municipalities located on the periphery of the country. Social (security, employment), economic (income, entrepreneurship, financial stability, etc.) factors determine attractiveness. Geographical

aspects (municipal location in relation to big cities, recreational resources, etc.) also have a major influence on the choice of place of residence.

- 2) The most attractive places for tourists around the major cities of Lithuania and the country's resorts, which have not only a unique geographical position, historical buildings, cultural traditions, etc., but also a relatively strong economic development level.
- 3) There is little regional research into the attractiveness of locations for investors. Analyses of Lithuanian counties show that investment in the small counties of Lithuania is significantly lower than in the larger counties. The most attractive regions for investors are economically developed regions with a good social level.

An empirical study:

1. Migration shows the attractiveness of Lithuanian municipalities to the population.

The most attractive municipalities near / around major cities: the municipalities of the major Lithuanian cities (Klaipėda, Kaunas, Vilnius, Šiauliai) and resorts of Palanga, Druskininkai, Birštonas and Neringa municipalities. Vilnius city municipality is also very attractive. The municipalities located in the Northeast, Southwest and South parts of Lithuania are the least popular among the population (especially the border municipalities of Pasvalys, Biržai, Rokiškis, Lazdijai, Varėna, Šalčininkai, Šakiai districts, including Skuodas district municipality). 93% of all municipalities suffer losses due to the larger number of emigrants than arrivals and only four have positive average net migration ratio: Vilnius, Kaunas, Klaipėda districts and Neringa municipalities. Municipalities are often located in groups, certain regions and separate areas.

2. The average number of tourists per 1000 inhabitants is the best indicator of the attractiveness of municipalities as a tourist. The number of tourists is increasing in many municipalities, which means that they are increasingly attractive to tourists. The largest tourist flows are distributed in the municipalities, which are known for their exceptional natural and recreational resources (lakes, rivers, sea, hills, etc.), historical and architectural attractions (castles, manors, old towns, etc.). Therefore, the most attractive municipalities for tourism are primarily Lithuanian resorts (Palanga, Neringa, Birštonas, Druskininkai), major Lithuanian cities (Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Šiauliai), as well as Trakai, Anykščiai, Moletai, Prienai, Ignalina r. municipalities. As residents and tourists as less attractive Lithuanian border in the northern part of the municipality. Tourists also visit Central Lithuania less often (with the exception of Kaunas City Municipality).

3. The attractiveness of municipalities for investors is revealed by the distribution of foreign direct investments and investment in tangible fixed assets. Industry (and the application of innovation in them) mainly attracts investment. By contrast, municipalities that focus on

recreational resources with underdeveloped industry are much less attractive to investors. Most of them are attracted to Elektrėnai, Kaunas city, Kazlų Rūda, Kėdainiai district, Klaipėda city, Klaipėda district, Mažeikiai district, Neringa, Palanga city, Vilnius city municipalities.

4. The attractiveness of municipalities can depend on any factor, even the distribution of interest groups themselves. There is only a direct relationship between the amount of investment and socio-economic indicators. Socio-economic activities are very important to the population, but they tend to migrate with a variety of personal incentives, sometimes difficult to measure. Tourist choices are inspired by attractions, recreational municipal resources.

5. Systematizing the results of the research, it turns out that the most attractive municipalities in Lithuania are economically strong municipalities of big cities; relatively geographically convenient neighborhood municipalities; rich in unique recreational resources but characterized by well-developed infrastructure, Lithuanian resort municipalities (Neringa, Palanga and Vilnius municipalities are the most attractive for all interest groups studied). Meanwhile, more than 50% of the least attractive municipalities are located along the Lithuanian border.

6. Systematizing the results of the research, it turns out that the most attractive municipalities in Lithuania are economically strong municipalities of big cities; relatively geographically convenient neighborhood municipalities; rich in unique recreational resources but characterized by well-developed infrastructure, Lithuanian resort municipalities (Neringa, Palanga and Vilnius municipalities are the most attractive for all interest groups studied). Meanwhile, more than 50% of the least attractive municipalities are located along the Lithuanian border.

Recommendations. Is its purposeful waste of time and money when developing strategies to make all municipalities equally attractive? The differences in attractiveness are often due to very objective reasons: therefore, it might be worthwhile to change both the attitude and the policy direction and emphasize not only the identity of the country or its citizens, but also to seek it in individual municipalities.

Conclusion.

- The attractiveness of Lithuanian municipalities for different target groups differs. Increased population mobility in the western and north-western parts of Lithuania contrasts with the municipalities in the north-east and south, which, in terms of net migration, appear to be more attractive to the population. The positive influence of the big cities on the attractiveness of the relatively nearby municipalities is very pronounced.

- Tourists are focused on resorts, municipalities with unique landscapes and cities of Lithuania. There is a growing interest in municipalities where historical buildings are being

revitalized (for example, Pakruojis district, Rokiškis district municipalities).

- Investments are attracted by strong economic municipalities with a place for development, as well as industrial, geographically convenient municipalities (for example, Klaipeda, Kėdainiai district with free economic zones, resorts still showing great potential, etc.).

- The attractiveness of municipalities to interest groups at varying intensities can, in principle, be determined by all factors, including the distribution of interest groups themselves. However, socio-economic factors have a direct impact on the direction of investment flows, and population decisions are most strongly influenced by subjective, individual needs manifested through various aspects. Tourists choose those municipalities that have exceptional recreational resources, unique attractions and well-developed infrastructure.

- Significant differences in the attractiveness of municipalities were identified. The most attractive for all the interest groups analyzed are those municipalities that are characterized by their diversity - a complex of various attraction factors (for example, Klaipeda municipality - good investment climate in a convenient geographical location, Palanga municipality - tourist attraction objects with developed service infrastructure, etc.). Meanwhile, in the general context, the least attractive municipalities are those that have no explicit distinctions (neither industry, unique nature, nor appropriate geographical location (for example, Skuodas district municipality)).

- The study found that inequalities in attractiveness of municipalities are mostly determined by objective factors (geographical location, natural environment and other difficult to change circumstances), therefore, the disclosure of their identity and even more active regional policy could increase the attractiveness of municipalities.

Keywords: municipal attractiveness, municipal typology, socio-economic factors, population migration, tourism, foreign direct investment, material investment

PRIEDAI

1 priedas. Ekspertinės apklausos anketa.

Gerb. respondente,

Esu Eglė Persijanova, Klaipėdos universiteto magistrantūros studentė. Šiuo metu rašau baigiamąjį darbą „Lietuvos savivaldybių socialinio ekonominio patrauklumo įvertinimas“, kurio metu siekiu išsiaiškinti, kokios Lietuvos savivaldybės ir kodėl yra patraukliausios trims tikslinėms grupėms: gyventojams, investuotojams ir turistams. Labai būčiau dėkinga, jei skirtumėte savo brangaus laiko ir prisidėtumėte prie šio tyrimo atsakant į žemiau pateiktus klausimus.

Man labai svarbi Jūsų, kaip eksperto, nuomonė.

Anketoje pateikti keturi klausimai, atsakymai į juos reikšmingai prisidės prie galutinių tyrimo rezultatų. Jūsų įžvalgos bus naudojamos tik baigiamajame magistriniame darbe.

1. Kaip manote, kokios Lietuvos savivaldybės šiuo metu yra labiausiai patrauklios gyventojams, investuotojams ir turistams? Prašome įrašyti penkias, Jūsų manymu, patraukliausias.

Nr.	5 patraukliausios Lietuvos savivaldybės		
	Gyventojams	Investuotojams	Turistams
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

2. Kokie ekonominiai, socialiniai, geografiniai ir kt. veiksniai lemia šių savivaldybių patrauklumą? Suskirstykite pateiktus veiksnius nuo 1 iki 10 pagal jų įtaką (1 – turi daugiausiai įtakos, 10- mažiausiai).

Patrauklumo veiksniai	Įtaka gyventojams (1-10)	Įtaka investuotojams (1-10)	Įtaka turistams (1-10)
<i>Vidutinis darbo užmokestis</i>			
<i>Gyventojų užimtumas</i>			
<i>Atstumas nuo didžiųjų miestų</i>			
<i>Nedarbo lygis</i>			
<i>Rekreaciniai išteklių</i>			
<i>Infrastruktūra</i>			
<i>Verslo galimybės</i>			
<i>Socialinė parama</i>			

<i>Kultūros, ugdymo įstaigų prieinamumas</i>			
<i>Demografinė gyventojų sudėtis</i>			
<i>Kita (įrašyti)...</i>			

3. Kokiose trijose Lietuvos savivaldybėse šiuo metu išvelgiate didelį *patrauklumo potencialą*, kuris ateityje gali lemti gyventojų, investuotojų ir/ar turistų srautų persiskirstymą? Argumentuokite.

<i>Potencialus patrauklumas gyventojams</i>	
Savivaldybė	Argumentas/pastaba

<i>Potencialus patrauklumas investuotojams</i>	
Savivaldybė	Argumentas/pastaba

<i>Potencialus patrauklumas turistams</i>	
Savivaldybė	Argumentas/pastaba

4. Įvertinus technologijų, infrastruktūros pažangą, taip pat tai, jog Lietuva nėra didelė šalis, kaip manote, ar realu tikėtis, jog *ilgalaikėje perspektyvoje visos Lietuvos savivaldybės taps panašiai patrauklios* tiek investuotojams, tiek turistams, tiek gyventojams (arba bent vienai iš šių grupių)? Prašau, argumentuokite.

*Nuoširdžiai dėkoju už Jūsų išvalgas ir skirtą laiką.
Pagarbiai.*

2 priedas. Savivaldybių balai pagal jų patrauklumą tikslinėms grupėms 2005-2018.

Savivaldybės	Balų pagal patrauklumą gyventojams	Balų pagal patrauklumą turistams	Balų pagal patrauklumą investuotojams	Bendras balas	Savivaldybės	Balų pagal patrauklumą gyventojams	Balų pagal patrauklumą turistams	Balų pagal patrauklumą investuotojams	Bendras balas
Akmenės r.	1	2	4	7	Palangos m.	5	5	5	15
Alytaus m.	2	2	3	7	Panevėžio m.	3	3	4	10
Alytaus r.	5	1	3	9	Panevėžio r.	2	4	2	8
Anykščių r.	3	5	1	9	Pasvalio r.	2	3	2	7
Birštono	4	5	2	11	Plungės r.	3	4	2	9
Biržų r.	2	3	1	6	Prienų r.	4	5	1	10
Druskininkų	4	5	3	12	Radviliškio r.	2	3	2	7
Elektrėnų	4	2	5	11	Raseinių r.	3	1	2	6
Ignalinos r.	4	5	1	10	Rietavo	2	2	2	6
Jonavos r.	3	1	2	6	Rokiškio r.	3	1	2	6
Joniškio r.	2	2	2	6	Skuodo r.	2	1	1	4
Jurbarko r.	2	2	1	5	Šakių r.	3	1	2	6
Kaišiadorių r.	4	2	2	8	Šalčininkų r.	4	1	1	6
Kalvarijos	4	2	1	7	Šiaulių m.	2	5	3	10
Kauno m.	3	5	5	13	Šiaulių r.	3	3	2	8
Kauno r.	5	3	3	11	Šilalės r.	2	1	1	4
Kazlų Rūdos	3	1	5	9	Šilutės r.	2	3	2	7
Kelmės r.	2	1	1	4	Širvintų r.	4	1	1	6
Kėdainių r.	2	4	5	11	Švenčionių r.	4	1	3	8
Klaipėdos m.	3	5	5	13	Tauragės r.	3	3	2	8
Klaipėdos r.	5	3	5	13	Telšių r.	2	2	1	5
Kretingos r.	4	5	2	11	Trakų r.	5	5	3	13
Kupiškio r.	3	2	1	6	Ukmergės r.	3	2	2	7
Lazdijų r.	3	3	1	7	Utenos r.	4	2	4	10
Marijampolės	3	5	2	10	Varėnos r.	3	4	1	8
Mažeikių r.	3	3	5	11	Vilkaviškio r.	2	1	1	4
Molėtų r.	4	5	1	10	Vilniaus m.	5	5	5	15
Neringos	5	5	5	15	Vilniaus r.	5	4	4	13
Pagėgių	1	2	2	5	Visagino m.	1	2	4	7
Pakruojo r.	2	3	3	8	Zarasų r.	3	4	1	8

Sudaryta autorės.

3 priedas. Koreliacijos koeficiento (r) reikšmės 2005-2018.

Socialiniai/ekonominiai rodikliai	Koreliacijos koeficientas (r)	Atvykusiųjų skaičius, 1000 gyv.	Išvykusiųjų skaičius, 1000 gyv.	Turistų skaičius, 1000 gyv.	Investicijų kiekis, 1 gyventojui per metus
<i>Užimtumo lygis, %</i>	0,182	0,150	0,250	0,615**	
<i>Nedarbo lygis, %</i>	-0,176	0,033	-0,215	-0,411**	
<i>Vidutinis neto darbo užmokestis, Eur</i>	0,108	0,038	0,012	0,682**	
<i>Socialinės pašalpos gavėjų skaičius, 1000 gyv.</i>	-0,242	0,101	-0,373**	-0,638**	
<i>Veikiantys ūkio subjektai, 1000 gyv.</i>	0,299*	0,247	0,471**	0,622**	
<i>Darbingo amžiaus gyventojų dalis, %</i>	0,292*	0,173	0,179	0,679**	
<i>Atvykusiųjų srautai, 1000 gyv.</i>	-	0,484**	0,234	0,451**	
<i>Išvykusiųjų srautai, 1000 gyv.</i>	0,484**	-	0,041	0,184	
<i>Turistų srautai, 1000 gyv.</i>	0,234	0,041	-	0,254	
<i>Investicijų kiekis, 1 gyv.</i>	0,451**	0,184	0,254	-	

*Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,05$; **Koreliacija reikšminga, kai $p < 0,01$;

■ Koreliacija statistiškai nereikšminga.

Sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamento duomenis, (2005–2018).